

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ТРЕТА РЕДОЗНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

12. заседание

Пегъкъ, 14 ноемврий 1941 г.

(Открито въ 17 ч. 15 м.)

Председателствувалъ председателъ Христо Калфовъ. Секретари: Николай Султановъ и Стефанъ Багриловъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:	Стр.	Стр.	
Отпуск	153	2. За одобрение постановленията на Министерския съветъ 23. и 39., отъ 10 октомврий и 31 декемврий 1940 г., протоколи № № 178 и 227 и постановления 17, 45, 11 и 45, отъ 27 януарий, 24 юний, 22 юлий и 1 августъ 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130 (Приемане) . . .	154
Предложение	153	Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене — продължение на разискванията)	155
Законопроектъ	153	Говорили: Д-ръ Н. Минковъ	155
По дневния редъ:		Н. Мушановъ	162
Предложения: 1. За одобряване 37. постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 19 септемврий 1941 г., протоколъ № 156, относно отпускането, безъ акцизъ и общински налогъ, на захаръ за подхранване слабите пчелни семейства на ония пчелари, членове на пчеларски дружества, които презъ 1941 г. не сж изваждали медъ отъ кошерите си (Приемане)	153	Дневенъ редъ за следващото заседание	171

Председателъ Христо Калфовъ: (Звъни) Присъствуватъ нуждния брой народни представители. Отварямъ заседанието.

(Отсъствуватъ народните представители: Александъръ Радоловъ, Ангелъ Вълчевъ, Атанасъ Поповъ, Василь Велчевъ, Георги Чалбуровъ, д-ръ Георги Рафаиловъ, Георги Стояновъ, Георги Тодоровъ, Дени Костовъ, Димитъръ Сараджовъ, Иванъ Батембергски, Кирилъ Минковъ, Маринъ Грозеви, Матю Ивановъ, Никола Генковъ, Никола Градевъ, д-ръ Петъръ Шишковъ, Петъръ Марковъ, Симеонъ Симеоновъ и Спасъ Мариновъ)

Имамъ да направя следните съобщения.

Разрешенъ е отпускъ на следните г-да народни представители:

Георги Тодоровъ — 1 день;

Никола Генковъ — 1 день;

Стефанъ Керкенозовъ — 1 день;

Панайотъ Станковъ — 1 день;

Руси Мариновъ — 4 дни, и

Христо Таукчиевъ — 4 дни.

Постъпили сж:

Отъ Министерството на финансите — предложение за одобрение 45. постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 12 септемврий 1941 г., протоколъ № 151 — относно разрешаването, намиращиятъ се налице въ освободените презъ 1941 г. земи кибритъ отъ чуждестраненъ произходъ да се обандерова преди пускането му въ продажба съ български държавенъ бандеролъ.

Отъ същото министерство — законопроектъ за изменение и допълнение бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1941 бюджетна година.

Както предложението, така и законопроектътъ сж отпечатани, ще бждатъ раздадени на г-да народните представители и поставени на дневенъ редъ.

Минаваме на точка първа отъ дневния редъ:

Одобрение на проекторешението за одобряване XXXVII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието отъ 19 септемврий 1941 г., протоколъ № 156, относно отпускането, безъ акцизъ и общински налогъ, на захаръ за подхранване слабите пчелни семейства на ония

пчелари, членове на пчеларски дружества, които презъ 1941 г. не сж изваждали медъ отъ кошерите си.

Моля г-на докладчика да го прочете.

Докладчикъ Димитъръ Андреевъ: (Чете)

„МОТИВИ

къмъ проекторешението за одобряване XXXVII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 19 септемврий 1941 г., протоколъ № 156.

Г-да народни представители! Пчеларството е единъ важенъ отрасълъ въ нашето земеделско стопанство, съ което се допълва поминъкътъ на населението въ страната. Въ него сж заангажирани 70.700 стопани и притежаватъ 425.380 кошери на стойностъ 250.000.000 л. Годишно отъ пчеларството се получава 2.000.000 кгр. медъ и надъ 60.000 кгр. воскъ, на стойностъ повече отъ 80.000.000 л. Пчелите извършватъ оплодяването на растенията, съ което увеличаватъ реколтата не само по количество, но и по качество. Доходътъ отъ растенията се увеличава съ 30% при опрашване отъ пчелите.

Настоящата 1941 г. е неблагоприятна за пчелите въ страната, вследствие на което на много мѣста въ царството тѣ не сж могли да събератъ достатъчно медъ за презимуване и се нуждаятъ отъ подхранване още въ ранна есенъ.

На всички ви е известно, че пчеларите въ грамадното си мизинство сж бедни, дребни земеделски стопани, поради което наложително е да бждатъ подпомогнати отъ държавата.

По ходатайство на г-на министра на земеделието и държавните имоти, и по мой докладъ, Министерскиятъ съветъ одобри да се отпусне безъ заплащане на акцизъ и общински налогъ на пострадалите пчелари, членове на пчеларските дружества, до 5 кгр. захаръ на кошеръ съ пчели, нуждаещи се отъ подхранване.

Поради гореизложените причини, моля ви, г-да народни представители, да гласувате приложеното проекторешение.

София, октомврий 1941 г.

Министъръ на финансите: Д. Божиловъ

ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ

за одобряване XXXVII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 19 септември 1941 г., протокол № 156, относно отпускането, без акциз и общински налог, на захар за подхранване слабите пчелни семейства на ония пчелари, членове на пчеларски дружества, които през 1941 г. не са изваждали мед от кошерите си.

Одобрява се XXXVII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 19 септември 1941 г., протокол № 156, което гласи:

Одобрява се следното:

Разрешава се да се отпусне захар без акциз и общински налог, в количество до пет килограма на кошер с пчели, които по преценка на държавните агрономи се нуждаят от подхранване.

Захарта ще се отпусне само на ония пчелари, членове на пчеларски дружества, които през 1941 г. не са изваждали и продавали мед от кошерите си и които кошерите, въпреки това, ще имат нужда от подхранване през времето от 20 септември 1941 г. до 30 април 1942 г.

Захарта ще се вземе от захарните фабрики в страната, като предварително ще се денатурира чрез примесване с 3% по тегло прах от дървени въглища.

Отпускането на захарта ще става по реда, предвиден в наредбата, публикувана в „Държавен вестник“, бр. 292, от 27 март 1929 г., под контролата на акцизните власти. Оригиналните екземпляри от списъците на пчеларите и броят на кошерите с пчели, които имат нужда от подхранване, ще се предават от Министерството на земеделието и държавните имоти на разпореждане на Министерството на финансите.

Захарта ще се отпуска до 30 април 1942 г. включително. Неизтеглените до тази дата наряди се анулират.

Председател Христо Калфов: Ще поставя на гласуване. Който приема прочетеното проекторешение, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Минаваме към точка втора от дневния ред:

Одобрен на проекторешението за одобрение следните постановления на Министерския съвет: XXIII и XXXIX, взети в заседанието му от 10 октомври и 31 декември 1940 г., протоколи № № 178 и 227, и постановления № № XVII, XLV, XI и XLV — държани на 27 януари, 24 юни, 22 юли и 1 август 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130.

Моля г-на докладчика да го прочете.

Докладчик Димитър Андреев: (Чете)

„МОТИВИ

към проекторешението за одобрение постановленията на Министерския съвет XXIII и XXXIX, от 10 октомври и 31 декември 1940 г., протоколи № № 178 и 227, и постановления XVII, XLV, XI и XLV от 27 януари, 24 юни, 22 юли и 1 август 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130.

Г-да народни представители! Със освобождаването на българските земи в Южна Добруджа, Тракия и Македония и присъединяването им към пределите на българската държава, наложи се вземането на бързи и ефикасни мерки за подпомагане населениите в тези краища с кредити, за да могат навреме да си набавят необходимия жив и мъртъв инвентар, а също така да им се даде възможност да обработят и засят земята си.

Министерството на земеделието и държавните имоти направи всичко в кръга на своите възможности, за да се прибере реколтата и се обработят и засят всички подходящи за земеделски култури земи в тези области. Министерският съвет в редица свои заседания е постановил, Българската земеделска и кооперативна банка да отпуска заеми и аванси, под гаранция на държавата, на населението, живущо в присъединените към отечеството земи.

Взетите мерки от Министерския съвет и Министерството на земеделието и държавните имоти дадоха възможност на населението в новите земи да си набавят най-необходимия жив и мъртъв инвентар, да подготвят и засят земята си, а така също да се подготвят с фуражи за изхранване на добитка си.

Взетите от Министерския съвет постановления в тази насока представям на вашето внимание, с молба да ги одобрите чрез надлежно гласуване на тук приложеното проекторешение.

Гр. София, октомври 1941 г.

Министър на земеделието и държавните имоти:
Д. Кушев

ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ

за одобрение следните постановления на Министерския съвет: XXIII и XXXIX, взети в заседанието му от 10 октомври и 31 декември 1940 г., протоколи № № 178 и 227, и постановления № № XVII, XLV, XI и XLV — държани на 27 януари, 24 юни, 22 юли и 1 август 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130.

Одобряват се следните постановления на Министерския съвет XXIII и XXXIX, взети в заседанието му от 10 октомври и 31 декември 1941 г., протоколи № № 178 и 227, и XVII, XLV, XI и XLV постановления, държани на 27 януари, 24 юни, 22 юли и 1 август 1941 г., протоколи № № 12, 110, 123 и 130, с които е постановено следното:

XXIII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 10 октомври 1940 г., протокол № 178.

Всички заеми, отпуснати от Българската земеделска и кооперативна банка до 15 октомври 1941 г. на лица, които имат постоянно местожителство в района на Южна Добруджа и които подлежат на кредитиране от банката, съгласно чл. 3 от закона за същата банка, се считат отпуснати под гаранция на държавата, щом те са отпуснати:

1. За покупка на жив и мъртъв инвентар и
2. За обработване и посев на собствени земи — в размер до 150 л. на декар.

Купеният жив и мъртъв инвентар ще бъде заложен и ще служи като допълнителна гаранция на заема за покупка на инвентара.

Размерът на заемите се определя от директора на клона и кмета на общината, в която длъжниците имат постоянно си местожителство.

XXXIX постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 31 декември 1940 г., протокол № 227.

XXIII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 10 октомври 1940 г., протокол № 178, се допълва, както следва:

„По горния ред могат да се ползват с заеми и онези земеделци-стопани, преселени от Северна Добруджа и такива от Южна Добруджа, които са получили от държавата временно земи за обработване. Размерът на заемите трябва да бъде в зависимост от това на дадената им за обработка земя и то изключително за най-необходимия жив и мъртъв инвентар и семе за посев.“

Претенциите за размерите на заемите ще се правят от кметовете, а клоновете на банката ще ревизират исканията за заемите. Реколтата да се счита заложена за изплащане на заема, а закупеният инвентар, също заложен, съгласно наредбите на банката.

XVII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 27 януари 1941 г., протокол № 12.

В допълнение на XXXVII постановление на Министерския съвет, взето в заседанието му от 31 декември 1940 г., протокол № 227, одобрява се следното:

„1. Доставяните от Българската земеделска и кооперативна банка фуражи за изхранване добитка на населението в Добруджа да се продават по нормираните за фуражите цени в Добруджа, като явилите се загуби от доставката и продажбата на фуражите останат в тежест на държавата, респективно на Министерството на земеделието и държавните имоти, което за покриването им да предвиди съответни суми в бюджета си за 1942 г.“

Приетите от стопани-преселници досега задължения за закупени фуражи при цени по-високи от нормалните се съответно намаляват.

2. Доставяните от Българската земеделска и кооперативна банка фуражи се раздават на нуждаещи се земеделски стопани-преселници, срещу издадени на заповедта на Българската земеделска и кооперативна банка записи, под гаранция на държавата, с срок за окончателно изплащане две години, като лихвата по тях остава за сметка на държавата, респективно на Министерството на земеделието и държавните имоти, което предвижда за целта съответни суми в бюджета си за 1942 г.

Даденият от стопаните-преселници записи се припо-
дписват впоследствие от респективните данъчни начал-
ници, като представители на държавата-гарант.

3. Задължават се общинските кметове в Добруджа
да организират незабавно, съглед нуждите на пе-
селниците, групови доставки на фураж от най-близ-
ките складове на Българската земеделска и кооперативна
банка, респективно от съответните гари, на които се раз-
товарва фуражът, като същевременно вземат грижата
и за превозването му.

Разрешава се на Българската земеделска и кооперативна
банка да отпусна на общините необходимия фураж срещу
временни разписки, които ще вземат от стопаните съ-
гласно точка 2.

4. Общинските кметове в Добруджа и Шуменската
област се натоварват да приведат в известност изли-
шците фуражи от слама, сено, фий и мохар в райо-
ните им, като съобщат в респективните банкови кло-
нове, у кой стопанин какво количество и какъв вид
фураж има в излишек.

Продажбите на въпросните излишци може да се из-
вършват само с разрешение на общинските власти и
то на нуждаещи се преселници и местно население в До-
бруджа, които удостоверяват нуждата си от фураж.

Българската земеделска и кооперативна банка може да
откупи същите излишци, които до вдигането им оста-
ват на съхранение у производителите.

5. Задължават се околийските инженерства и админи-
стративните власти, под страх на лична отговорност,
да оказват всестранно исканото им от органите на
Българската земеделска и кооперативна банка съдей-
ствие, както по отношение отстраняване засищането
на пшеницата, така също и за масовото организиране пре-
воза на фуража, за постигане бързото му и своевременно
пренасяне.

6. В случай че състоянието на времето не позволява
разтоварването на доставени вагони с фураж, забавата
при разтоварване на вагоните се освобождава от запла-
щане на денгуби в полза на българските държавни же-
лѐзници.

7. Разписките, записани, и въобще всички удостове-
рения и документи, съставени в връзка с организирането
доставката и продажбата на фуражите за изхранване до-
битъка в Добруджа, се освобождават от герб и
такси.

XLV постановление на Министерския съвет, взето
във заседанието му от 24 юни 1941 г., протокол № 110.

Одобрява се да се отпуснат кредити от Българската
земеделска и кооперативна банка, под гаранция на дър-
жавата, за жив и мъртъв инвентар на нуждаещото се
българско население в Македония, както и кредити на
нѐкои специални кооперации за събиране на новата ре-
колта.

XI постановление на Министерския съвет, взето въ
заседанието му от 22 юли 1941 г., протокол № 123.

Разрешава се на Българската земеделска и коопе-
ративна банка:

1. Да отпусна лични кредити, под гаранция на дър-
жавата, на земеделските стопани от български произ-
ход въ новоосвободените български земи, според обра-
ботваемата площ и доходността от нея, и

2. Да снабдява, също така под гаранция на държа-
вата, земеделските стопани от български произход въ
същите земи с дребен земеделски инвентар, по реда
и условията, предвидени въ закона за снабдяването земе-
делските стопани с дребен земеделски инвентар.

XLV постановление на Министерския съвет, взето
във заседанието му от 1 август 1941 г., протокол № 130.

Разрешава се на Българската земеделска и коопе-
ративна банка да отпусна аванси, под гаранция на държа-
вата, на тютюнопроизводителите въ Тракия както и въ
Македония, срещу тютюни от реколтата 1941 г.

Председател Христо Калфов: Ще поставя на гласу-
ване. Които приемат прочетеното предложение, моля,
да вдигнат ръка. Мнозинство. Събранието приема.

Минаваме към точка трета от дневния ред:

**Първо четене проектоотговора на тронното слово —
продължение на разискванията.**

Има думата народният представител г-н д-р Ни-
кола Минков.

Д-р Никола Минков: (От трибуната) Г-да народни
представители! Наблюдението на историческите събития
въ Европа от 150 години насам показва, че въ нашия

континент войната и мирът с неразривно свързани и
съ взаимно обусловени. Всяка европейска война въ този
период от време е имала за задача да разруши един
ред, установен от предшествуващ мир, и всеки
мир, край на европейска война, е имал за задача да уста-
нови поредък, който въ момента на учредяването му, по
силата на една илюзия на смъртните, се е считал за въ-
чен поредък.

Войните, които вод първата французка република,
бѐха войни за изграждане на един нов европейски ред.
Войните, които след това вод Наполеон Бонапарт,
бѐха войни — историята това днес признава — за из-
граждане на европейската солидарност. Коалиция след
коалиция от европейски държави се образуваха, обра-
зувани и подстрекавани от островните интереси на Ве-
ликобритания, за да бѐде смазана именно тази линия, на-
чергана от великия европейски политик и велик пол-
ководец. Въ 1815 г. Виенският конгрес учреди един
мир, който, що се отнася до вътрешния строеж на
държавите, бѐше отражение на духа на реакцията, и
който, що се отнася до реда на меж народното общежи-
тие, бѐше тържество на великобританския дух, онзи
дух, който с подчертан егизъм и политически реали-
зъм има за поставена задача въчното разложение на
европейската солидарност.

Въ 1856 г. Европа бѐше свидетел на друг европейски
мир — Парижкия мир, край на войната срещу Русия,
заклучение на една нова великобританска коалиция, ре-
ализация на една нова островна амбиция: да се разрушат
континеналните задачи, поставени тогава от руската по-
литика.

Въ 1878 г. г-да народни представители — една дата
твърде близка и твърде известна нам — се сключи друг
европейски мир, Берлинският мир, за който стоеше
вече на една военна, но една мирна коалиция, наново под-
стрекавана и образувана от Англия, тоя път под знак
на изключителното дарование, но и на отрицателния гений
на Дизраели — Биконсфилд.

Почитаеми г-да народни представители! Една война
ражда друга война, един несправедлив мир ражда друг
несправедлив мир. И така постепенно Европа трѐбваше
да дойде до 1919 г. — нова мирна конференция, ново пре-
уреждане на континенталните въпроси, нови надежди за
въчен мир и нови аспирации за трайно уреждане на
проблемите. Но и въ този момент, въ 1919 г., при сключ-
ване на мирните договори въ околностите на Париж,
пак духът на разрушението и островният антиевропей-
ски дух на Великобритания учредиха новия мир. И ето,
г-да народни представители, че от 1919 г. до 1938 г.
Европа се гърчи въ вътрешни противоречия и живи и се
поддържа само съ надеждата, че мирът, който бѐше учре-
ден там, е един временен мир.

Г-да народни представители! Едва ли има честно евро-
пейско сърце и едва ли има свѣтъл европейски ум,
който да се е съмнявал нѐкога въ временността и крат-
котрайността на онова дѐло, което бѐше изградено въ
околностите на Париж. Но трѐбва да признаем, че и най-
смѣлият пророк, че и най-смѣлото предвиждане никога
не е слагало толкова кратко съществуване на новите па-
рижки договори. Един изключителен европейски ге-
ний, Адолф Хитлер, една изключителна годност за са-
можертва на германския народ ускори събитията, които
впрочем и без това неизбежно, логически щѐха да дой-
дат до фаталната развръзка: край на несправедливостите
от 1919 г.

И от 1938 г. г-да народни представители. Европа е
наново не свидетел, но самата е въ водовъртежа на нови
събития. Стихнен водовъртеж! Държави изчезват и
държави се създават! Цивилизация загива и друга се
кове! И въ този стихнен водовъртеж и ние, като една
частичка от европейския континент, преживяваме съд-
бата на това ново преуреждане на Европа, преживяваме
судбата на този нов път, който се чертае.

И ето защо, г-да народни представители, когато при
разискванията по тронното слово се поставят за освѣтле-
ние проблемите на нашата вътрешна и външна политика
— казвам и подчертавам: въ едно изключително време —
ние, за да разрешим тия задачи, сме длѐжни преди всичко
да си отговорим на въпроса: къде е днес България?

Позволете ми един кратък исторически преглед. Въ
началото на 1912 г., при пукването на тази година, която
донесе много надежди, столица София стана сѐднице на
едно изключително политическо събитие: празнуваше се
платонитието на тогавашния наш престолонаследник.

Азъ казвамъ изключително събитие, защото, г-да народни представители, столицата бѣше посетена отъ престолонаследниците на всички балкански държави, за да се подчертае, че действително България е геополитически центъръ на Балканитѣ, за да се подчертае и нѣщо друго, върху което азъ насочвамъ вашето внимание: че не само по силата на своето географско положение, но и по силата на св. . . . материална и военна организация, и по силата на онзи резервоаръ отъ сили, които България черпѣше въ оня моментъ не само отъ населението въ границитѣ на царството, но и отъ населението вънъ отъ тия граници, въ онзи моментъ България бѣше очертана като естествениятѣ водачъ на Балканитѣ, и то водачъ въ навечерието на реализацията на изключително важни задачи за всички балкански народи.

Въ 1912 г. настѣпи балканската война — епични моменти — една война, която по-скоро бѣше революция, въ която се разгнѣ българскиятъ народъ съ цѣлата си стихия. И азъ спирамъ вашето внимание само на единъ моментъ: 1913 г., месецъ мартъ, превземането на крепостта Одринъ. България стана фокусъ на свѣтовното внимание. Превземането на тая крепост бѣше една мълниеносна свѣтлина на европейския небосводъ. България бѣше въ зенита на своята сила и въ блѣсъка на своето могѣщество и на своето величие.

Г-да народни представители! И отъ тоя моментъ — 1913 г. — до 1919 г., това сѣ само 6 години, фатални въ историческото развитие на нашия народъ, 6 години, въ които катючили самата смѣла се бѣше опѣлчила срещу геризмъ на една нация, сочена за примѣръ и адмирация предъ цѣлия свѣтъ, за да дойдемъ до 1919 г. Азъ нѣма да спирамъ вашето внимание върху онова, което стана на 27 ноември 1919 г. Но азъ искамъ да подчертая, г-да народни представители, че отъ 1919 г. до 1938 г. нашата вътрешна и външна политика живѣе подъ знака на едно поражение. Ние бѣхме победени, безъ да бѣдемъ бити, както се изрази единъ нашъ именитъ военачалникъ. Обаче имаше отражения въ нашия стопански животъ, отражения въ нашата външна политика, отражения въ нашитѣ политически отношения и преди всичко отражения дълбоки въ душата на българина, въ политическата психология на българина.

Е добре, г-да народни представители, следъ тѣзи печални дни и следъ тази тъжна страница, къде сме днесъ ние? Въ онова време бѣше изградена въ Европа една страховтна крепостъ на робството и страданието, и въ полземията на тая крепостъ въ една мрачна килия стѣпѣше екорана, унижена и оскърбена България. Една килия заключена три пѣти, веднажъ отъ силата и угрозата на Балканското споразумение, втори пѣтъ на Малкото съглашение и трети пѣтъ на Съгласението. Днесъ този басионъ на насилено и тази гробница на робството сѣ разрушени. България е върху крилата на своята свобода. (Ръкоплѣскания)

Г-да народни представители! Не само унижение и не само оскърбление. Ние сме длѣжни да си дадемъ ясенъ отчетъ и да признаемъ, че минахме страшни дни на угроза за нашето съществуване. Нашата упоритостъ, нашиятъ национализъмъ, нашата воля за животъ, нашата претенция да дишаме въздуха подъ божие слѣнце бѣха катючили вѣчна угроза и една страховтна провокация за спокоеното преживяване на наследниците на мирнитѣ договори отъ Парижъ. И ето, днесъ дипломатическитѣ архиви разкриватъ тайната, че сѣ създавали, че сѣ ковали планове за унищожението на нашата независимостъ, на нашия духъ и на нашето свободолубие. Отъ когѣ — на васъ ви е известно. Каква е смѣдбата днесъ на тѣзи автори? Титулеску загина, почина въ изгнание. Бенешъ е потиснатъ отъ тежкото бреме на скитника-евреинъ, а онова гнѣздо на вѣчни провокации, свито въ генералния шабъ на сръбската армия, днесъ е потиснато подъ надгробната плота на едно пѣснорно и безславно поражение. (Ръкоплѣскания) Вие виждате, къде е разликата.

Г-да народни представители! Не само тѣзи угрози. Въ тоя моментъ азъ си спомнямъ думитѣ на единъ български политикъ, казани случайно преди една година: „Надъ България виснатъ много опасности, но само една отъ тѣзи опасности е смъртна и тази опасностъ е руската опасностъ“. Настрана, г-да народни представители, всѣки сантиментализъмъ и славянофилски увлѣчения! Въ своя егостиченъ пѣтъ, въ своята реалистична политика, за да стѣпи здраво на Прѣливитѣ и при днешното положение на военната техника, ясно бѣше, че новата руска империя, устремена къмъ излазъ на топлинѣ морета, търсѣше своя естественъ хинтерландъ, и нашата независимостъ бѣше

подъ постоянна угроза, подъ постоянна заплаха. Доказателства? На васъ ви е известно посещението на Соболевъ, на васъ ви сѣ известни предложението на Молотовъ. Но днесъ, г-да народни представители, онѣзи, които чертаеха тѣзи планове, сѣ подгонени отъ косата на гладната смъртъ, на всенното поражение и на политическото отчаяние далечъ въ степитѣ на Северна Русия.

Г-да народни представители! Не само тѣзи моменти из области на нашата външна политика има да спратъ нашето внимание. Има и други моменти. Вие си спомняте близката история — 1923 г. Една смѣна на властта, единъ политически превратъ — но следъ това настѣпи гражданската война, следъ това ние трѣбваше да бѣдемъ свидетели, уви, за съжаление, че се разтвориха български души, че се разтвориха български сърдца и станаха приютъ на предателска ръка, че ръце, насочвани и насърчавани отвънъ, намѣриха тукъ добъръ приемъ.

Днесъ сме въ 1941 г. Въ тревожни моменти за нашата независимостъ една чужда държава, една чужда политическа мисль организира и изпраща по въздуха и по водата, по небето и по морето хора да смутятъ нашата независимостъ. Забелязваме ли ние, какъ ги посрещна българската политическа действителностъ? Въ илюзията си да намѣриятъ тукъ въздухъ за една революция, тѣ намѣриха гранитната скала на една безпредѣлна любовъ къмъ родината. Рускитѣ парашутисти и рускитѣ агенти, изпращени по море, бѣха съкрушени не само отъ държавната властъ, но бѣха съкрушени отъ леденото безразличие къмъ тѣхъ, бихъ казалъ, отъ презрението на единъ народъ, който вѣрва въ своята свобода и който люби своето величие. Ето ви сѣщо една разлика, г-да народни представители! (Ръкоплѣскания)

Тѣзи дни Софийскитѣ областенъ сѣдъ разглежда единъ политически процесъ. И когато ние срѣщаме въ пресата даннитѣ за тоя процесъ, мене неволно ми идва на умъ картината на нашето политическо развитие отъ освобождението до днесъ: русофили на едната страна, германофили на другата страна, политически конспирации отвънъ, чети, фронтъ срещу фронтъ, и често пѣти, въ тѣзи фронтове заангажирани имената на най-именити български общественици. Днесъ България въ своя исторически пѣтъ когѣ намѣри срещупоставенъ на нейната външна политика, кой стана инструментъ на една чужда политика и на една чужда пропаганда? Единъ синъ на гъркиня, единъ синъ на румѣнецъ, единъ зетъ на трѣст — трима международни авантюристи — и 10-15 щастни момченици, жадни за едно парче хлѣбъ. Ето ви устойчивостъ и здравината на националната душа.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да отбележа и другъ единъ моментъ на вашето внимание — българската войска. Българската войска — лѣлена мечта, българската войска — зеницата въ нашето национално съществуване! Г-да народни представители! Днесъ можемъ да говоримъ откровенно. Въ следнитѣ дни българската войска бѣше само единъ условенъ знакъ на войска. Не че ѣ липсваше воля, не че ѣ липсваше духъ, но силата на една войска не се мѣри абсолютно — тя се мѣри относително. Силата на една балканска войска, срещу която стоятъ прочутитѣ 100 дивизии, силата на една войска, срещу която стоятъ въоръженитѣ сили на съседнитѣ държави, безспорно, бѣше нищожна, за да не кажемъ никаква. Вие си спомняте чувствата на трепетъ и вълнение, които сте изпитвали на гергьовденскитѣ паради, които сте изпитвали и при други случаи на дефилиране на тая войска. Сърдцето се свиваше въ мѣжа и въ болка, защото въ тоя моментъ, спомняйки си Ньойския миръ, ние по-скоро виждахме да дефилиратъ предъ насъ войницитѣ на Самуила, унижени, войницитѣ на една държава, претрѣпѣла незаслужено оскърбление.

Днесъ, г-да народни представители — оставете количествения съставъ, оставете изрядния духъ — българската войска е единствената балканска войска. Българската войска днесъ не само абсолютно, но и относително взета, е стражъ за новия редъ, който се изгражда въ Югоизтока. И всѣки, който вижда тая войска, вече има подсъзнателно усѣщане, че вижда предъ себе си войската, надъ която наново свѣти щастливото съзвездие на Бориса и на Симеона. (Ръкоплѣскания)

Г-да народни представители! Изреждайки ви всѣки тѣзи факти, азъ се питамъ: какъвъ отговоръ ние ще трѣбва да дадемъ на въпроса, къде е днесъ България? Нѣмаме ли право следъ този низъ отъ факти да си послужи́мъ съ онази знаменита фраза, казана между стени

на това Народно събрание от най-големия майстор на словото у нас, да кажем: ето това е величието на България?

Къде е днес България? Г-да народни представители! България днес е в зората на своето величие. И когато казваме, че България днес е в зората на своето величие, това не е само една празна манифестация, това не е само едно чувство на гордост, но това е същевременно едно задължение. Защото, да бъдеш син на велик народ, е едно удоволствие, една гордост, но то е също и задължение. Да бъдеш син на велик народ, то значи да носиш известна тежест и да съобразяваш своите повеления и своите постъпки като политически деятел в рамките на това национално величие.

Г-да народни представители! Велика България и външната ѝ политика. След онзи внимателен анализ, който се направи вчера от нашия колега г-н Сотир Янев върху нашата външна политика, аз няма да се свирам в подробности, но искам да кажа няколко думи върху духа на нашата външна политика, върху методите на нашата външна политика, върху лицата, които ще осъществяват тази външна политика.

Г-да народни представители! Казах в началото на моето изложение, че Ньойският договор рефлектира дълбоко в душата и в психиката на българския политически човък. Ньойският договор — аз не обвинявам, аз обяснявам и констатирам — по една неизбежност тръбваше да създаде един своеобразен метод на нашата външна политика, тръбваше да създаде един дух на нашето Външно министерство, тръбваше да създаде един тип на български дипломат, който за своето време е изпълнявал достойно и заслужено своята мисия, но който, позволете ми да кажа, днес, при новите условия и при новите задачи, е вече изживял своето време. Външното министерство и външната политика на България в продължение на 20 години се развиваха под знака на вълния трепет: какво ще кажат чужденците. Е добре, дошло е време да гонскаме от висотата на тази трибуна и въ качеството си на народни представители, нашето Външно министерство и неговите стъпки да се развиват под знака на една друга задача, на едно друго искане: какво ще кажем ние, българите, (Ржкоплъскания, „Браво!“) какво ще кажат нашите чувства на чест, какво ще каже нашето чувство на доблест. Време е да кажем — без да обвиняваме, но само да посочим разликата между вчера и днес — че националната история, че националната слава, че историческото минало, че духът, достойнието на нашия народ, не могат да бъдат елементи на външна политика; че нашата външна политика е длъжна да се съобразява с интересите на нацията в отношенията ѝ с чуждите държави; че поне що се отнася до един народ силен, поне що се отнася до един народ властен, поне що се касае до един народ, който е днес водач на Балканския югоизток, външната политика е длъжна да държи смътка за убежденията, за онова, което на нас е дадено с мълкото на майката, което ни е дадено в училището; че ние тръбва да се възхищаваме, да трептим от нашата национална история и от чудните подвизи на нашите национални водачи.

Г-да народни представители! Външната политика на следньойска България, външната политика на България в 1941 г. е длъжна да държи смътка за нашето убеждение, че ние сме велика държава, и за нашата воля да бъдем велика държава.

И щом като това е така — понеже в историческото развитие на народите методите и хората се меният съгледъ на нуждите — аз бих пожелал да се постави една нова задача въ нашето Външно министерство: да се изгради нов дипломат българин. Тези млади хора, които влизат там с конкурс, ще тръбват вече да живеят не под знака на вълния страх, а под знака на вълната гордост. Аз бих искал, въ Външното министерство да има мъдрост, която, обаче, да не прелива в хитрост, а да прелива в доблест, въ чест и въ мъжество. (Ржкоплъскания от някои народни представители) Аз бих искал, г-да народни представители, действително външната политика на нашата държава да се свърже с здравата и вълната опора на всяка външна политика. А тази опора е народният дух. Нека не бъдем убеждавани, че външната политика е протокол. Нека не бъдем заблуждавани, че външната политика е техника. Протоколът и техниката са на последно място. Външната политика е преди всичко въра въ мисията на народа, който управлява. Външната политика е преди всичко вдъхновение, външната политика е преди всичко народен дух.

•Г-да народни представители! Далеч-далеч преди съществуването на български дипломати, далеч-далеч преди съществуването на българска държава, въ тази земя имаше външна политика. И знаете ли кой е нейният първичен, нейният начален момент? Това е моментът, въ който под българския небосвод се каза знаменателните думи: „Българино, защо се срамиш да се наричаш българин?“ Това беше една парола на външната политика, но беше една парола, съобразена с обстановката, въ която е казана, съобразена с силиг, върху които е казана. Тя беше парола на въра, тя беше парола на вдъхновение, тя беше парола на мъжество.

И аз, г-да народни представители, бих си позволил да изкажа от тук убеждението, че от днес нататък нашата външна политика ще тръбват да черпи вълно сили от мъжествения дух на нашата нация. И аз ще си позволя да изкажа огорчението, че въ една държава, въ която политически партии няма, въ една държава, въ която по силата на национални съображения съществува цензура, въ една държава, където много малко може да се каже и че по външнополитически въпроси, уважаемият представител на нашата външна политика не счита за нужно, освен въ израз на едно рдко благоволение, да приказва въ Народното събрание. Нашите думи и нашите мнения не са задължителни. Нашите мнения може да не са извор на мъдрост, нашите думи може да не са шифровани, по протокола на външната политика, но те са думи, които чрез нас идат от дълбините на един народ, те са думи, които разтварят неговото сърце. Аз съмтам, г-да народни представители, че въ външната политика и сърцето има място, и душата има място. (Ржкоплъскания)

Г-да народни представители! Аз съм извънредно доволен — както вървам, че сте и вие — че въ своето изложение вчера г-н Сотир Янев отгърна няколко крайни интересни страници, що се отнася до нашите отношения с Сърбия и Гърция. Ние сме длъжни да държим винаги будно око то си въ тази област, защото отношението на България към Сърбия и Гърция не е само отношение на държава с държава, но е отношение на народ с народ, отношение на история с история, отношение на менталитет с менталитет, отношение на съдба с съдба. Аз имам възможността да бъда въ Българда на 1 май т. г., само няколко дни след визането там на германските войски. Аз срещнах мнозина хора и тогава, първ и впоследствие, защото недавна бях на път през Сърбия, които подчертават своето удивление от нашата мъдрост, от нашата толерантност, от нашата търпеливост, за да не кажа от нашето великодушие и от нашето благородство. Но тръбват да признават, че срещнах и друга струя. Един журналист, току-що завръщайки се от Скопие, заяви пред мене и други присъстващи лица съ горест на душата: „Загубихме Югославия, ала нищо. Всичко да бяхме загубили, да бяхме отишла Любляна и Загреб, и Адриатическо море, ала Скопье, Душаново Скопье да не бяхме загубили!“

Г-да народни представители! Има известни настроения, има известни психологически състояния, за които ние тръбват да държим смътка. И аз искам да ви напомня, че въ 1919 г. и 20 години след това, когато ние бяхме слаби и обкржени, съседна Югославия считаше за нужно при реализирането на своята великосърбска политика да поддържа тук едно бдително око, да следи развитието на общественото настроение, да създава обществено настроение, да раздвля, въобще да живее с едната си ръка тук, въ нашето сърце. Днес по отношение на Сърбия и Гърция ние сме длъжни, г-да народни представители, повече от всякога и повече от тях — защото ние браним историята и правдата — да имаме една воинствуваша външна политика. То ще рече да имаме една външна политика на шрек, то ще рече да имаме една външна политика, която да демаскира; то ще рече една външна политика, която следи и разобличава; то ще рече една външна политика, която унищожава антибългарските плаве въ тяхната зародиш.

Спирайки се върху този въпрос, г-да народни представители, въ връзка с предпоставките на нашата външна политика, аз искам да кажа, че е време вече не само за ржководството, но за цялата българска мислеща интелигенция, въ външната политика да изключим понятията „международна съвест“ и „свободна правда“. Има право един народ, като нашия, оскърбен, изигран и унижен въ своята правда, да каже, че въ международната политика няма правда, а има интереси. Ето, г-да народни представители,

тели, отъ тукъ, където не влизаме въ подробности, но където чертаемъ генералнитѣ линии, ние имаме правото, когато се формира манталитетътъ на ръководството на външната политика и на българския дипломатъ, да внушимъ манталитета на националния егоизъмъ, да внушимъ стѣпките, които ще бѣдатъ далечъ отъ всички измами и отъ всички илюзии. Международна съвѣсть и свѣтовна правда въ този жестокъ свѣтъ въ XX вѣкъ; международна съвѣсть и свѣтовна правда, подъ знака на които бѣше възможно да се забрани на човѣка да се обърне къмъ Бога на своя роденъ езикъ; международна съвѣсть и свѣтовна правда, цивилизация и култура на XX вѣкъ, подъ знака на които бѣше възможно българско страдание! Е, добре, позволете на насъ, българитѣ, да кажемъ вече — може би последни въ този жестокъ европейски свѣтъ — че ние вѣрваме, че ние служимъ и сме длъжни да вѣрваме само на едно начало, което за насъ е свещено: това е българскиятъ националенъ интересъ, който единствено за насъ е свещенъ и правдивъ. (Ръжкоплѣскания)

Данаилъ Жечевъ: Интересътъ се покрива и съ правдата.

Д-ръ Никола Минковъ: Интересътъ се покрива съ правдата тогава, . . .

Данаилъ Жечевъ: Нашиятъ интересъ.

Д-ръ Никола Минковъ: . . . когато това го казва синътъ на единъ народъ, който винаги въ своята история е свикналъ да вижда покрити интереситѣ и правдата. За съжаление, обаче, ние видѣхме, че не така се постѣпва отъ другитѣ. Интересътъ се покрива съ правдата, защото още въ нашата предосвободителна епоха, когато се чертаеха отношенията на балканскитѣ народи, именити революционери не, но именити идеолози, каквито бѣха Левски, Ботевъ и Каравеловъ, говорѣха за балканска солидарностъ, за балканско братство, но винаги имайки предвидъ националната независимостъ, националната окръжленостъ на всѣки народъ. Нашето увлѣчение, обаче, и нашата вѣра бѣха жестоко заплатени.

Г-да народни представители! Въ тронното слово и въ отговора на тронното слово, що се отнася до нашитѣ отношения съ Румъния, има единъ лапидаренъ текстъ, блестящъ по своята дълбочина и по своята точностъ. Ние, като представители на българския народъ, сме извънредно доволни отъ щастливитѣ засаги прителски отношения между България и Румъния. И азъ се ползувамъ отъ случая да кажа — поне що се отнася до мене — че действително тази фраза не е една протоколна фраза, че действително това е убеждението на нашия народъ. Ние съ нашия северенъ съседъ смѣтаме отношенията за ликвидирани, но ги смѣтаме — забележете, г-да народни представители, така както е казано и въ отговора на тронното слово — щастливо развиващи се въ рамкитѣ на Тристранния пактъ. А Тристранниятъ пактъ не е само една политическа комбинация; Тристранниятъ пактъ е една политическа философия; Тристранниятъ пактъ е отражението на една политическа концепция, на една политическа идеология. И ние бихме искали, и ние бихме били щастливи, следъ разрешението на граничния въпросъ между насъ, Крайовската спогодба между България и Румъния да бѣде въ нашето съзнание, въ нашето убеждение не само единъ договоръ, но и единъ празникъ. Ние бихме искали това още повече затуй, защото за румънитѣ Крайовскиятъ договоръ е не само единъ външенъ успѣхъ, но — поне дотолкова, доколкото азъ познавамъ тѣхната история — е победата на нова Румъния срещу начина на мислене на стара и олигархическа Румъния.

Г-да народни представители! По отношенията между България и Румъния — поне що се отнася до насъ — ние сме длъжни да кажемъ, че сме забравили съ великодушие всички страдания и всички огорчения, защото нашитѣ отношения се развиватъ въ рамкитѣ на Тристранния пактъ, а това значи — въ рамкитѣ на европейската солидарностъ. Ние разтворихме нашитѣ сърдца, ние изскубнахме отъ тѣзи сърдца Северна Добруджа и я изскубнахме — смѣтамъ азъ — окончателно, за да принесемъ единъ даръ на европейската солидарностъ.

Г-да народни представители! Азъ искамъ да вѣрвамъ, че сѣщитѣ чувства се изпитватъ и въ народа на нашата северна съседка. Балканското равновесие е едно понятие, което е чуждо вече на политиката на нова Европа. Вие знаете фаталнитѣ резултати на тази максима въ 1913 г. Нашитѣ отношения съ Румъния се влошиха въ плоскостта на търсеното и желано равновесие, и ние трѣбваша да

отстъпимъ земи безъ исторически съображения, безъ етнографски основания, само за да поддържаме едно илюзорно равновесие.

Е добре, днесъ, когато се разкриватъ други перспективи за северния ни съседъ, ние сме длъжни отъ тукъ да кажемъ, че ние не се ръководимъ отъ началата на балканското равновесие. Въобще понятието „политическо равновесие“ въ Европа вече губи стойността. Изгражда се една нова Европа на европейската солидарностъ, но заедно съ това се изгражда една нова Европа на историческата и етнографската правда.

И ето защо, изказвайки безграничното си доволство отъ този пасажъ въ отговора на тронното слово, азъ си позволявамъ да изкажа надеждата, че и въ душата на румънитѣ отъвѣдъ Дунава отстъпването на Южна Добруджа на България се смѣта като единъ приносъ на европейския духъ, като едно доказателство за разбиране духа на новата политика въ Европа, за разбиране духа на политиката, възвестена отъ Адолфъ Хитлеръ. Едно коригиране на нашата граница около гр. Силистра, въ връзка съ нуждитѣ за съществуване и дишане на този градъ, ще бѣде само единъ приносъ за изграждане на тази европейска солидарностъ.

Г-да народни представители! Въ прегледа на нашата външна политика азъ искамъ да кажа нѣколко думи и за нашитѣ отношения съ Германия.

Отношенията ни съ Германия, така както днесъ се развиватъ и така както днесъ се схващатъ въ дълбокитѣ низини на българския народъ, съ отношения не на два политически контракуващи народа, а на една съдбовна безвъзвратностъ. Г-да народни представители! България — азъ пакъ се връщамъ на началната си мисль — днесъ е велика България. България е действително велика. И това ние трѣбва да разберемъ: тя или ще съществува въ тия граници, или въобще нейното съществуване ще се постави подъ знака на съмнение. Нека въ душата на никой българинъ да не мине кобната мисль, че ние бихме могли да търгуваме, че ние бихме могли да правимъ политически спекулации съ историческитѣ мѣста, които днесъ съ подъ суверенитета на българската корона. (Ръжкоплѣскания) Велика България, обаче, г-да народни представители, е брънка отъ нова Европа; Велика България е неразривно свързана съ германската победа. И затова, когато азъ казвамъ, че тази победа съдбовно, неразривно отразява нашитѣ политически отношения, то искамъ да подчертая, че отъ една страна, въ победата на Германия е тържеството, е успѣхътъ на нашитѣ придобивки, на нашето величие; а, отъ друга страна, искамъ да подчертая, г-да народни представители, че ние сме не само българи, но и европейци. И днесъ германската победа, германскиятъ устремъ има единъ универсаленъ смисълъ — универсаленъ смисълъ дотолкова, доколкото тази съдба на европейската цивилизация и дотолкова, доколкото засѣга утрешния день и утрешната съдба на всички европейски народи. Ние трѣбва да бѣдемъ особено доволни, че това разбиране за външната политика, отразено въ отговора на тронното слово, намира здрава опора въ душата на българския народъ. Нѣма нужда отъ други провѣрки, освенъ оная провѣрка, на която свѣтътъ бѣше свидетелъ въ началото на тази пролѣтъ. Германскитѣ войски трѣбваше да минатъ презъ нашата земя по силата на едно решение на правителството и на Парламента. Чуждата пропаганда бѣше поставила въ движение предположения, очаквания, внушения. Г-да народни представители! Този плебисцитъ за вѣрата на българския народъ и за неговитѣ отношения къмъ Германия бѣше извършенъ съ менци съ вино, съ бѣли лѣти, съ арки и съ цвѣтя. Ето ви здравината на една външна политика.

Г-да народни представители! Изгражда се една нова България, изгражда се една голѣма държава. Веднага, обаче, ние сме длъжни да поставимъ въпроса: каква е съдбата на българина въ тази голѣма държава, на българската нация, на българина като поданикъ, като войникъ и като данкоплатецъ на тази държава? Г-да народни представители! Една фалшива теория, едно погрѣшно убеждение — позволете ми да кажа и прилагателното — едно погрѣшно демократическо убеждение бѣше, че гражданитѣ на една страна сѣ равни предъ закона. Това е една илюзия, която бѣше написана въ всички европейски конституции, но която се прилагаше само по българската конституция. Равенство предъ закона въ Англия нѣма. Великобритания е империята на английската гордостъ и на английскитѣ интереси. Неотдавна, когато яхнувахъ изъ България съ парламентарната комисия по Министерството

на благоустройството, мене ми направи силно впечатление разговорът с един победител и немогущ селянин в Стара планина на една от гарите по новооткритите линии, застанал с пушка, с своя ямурлук, в цивилни селски дрехи, да изпълнява един мобилизационен дълг. Запитвам го: „Как е?“ — „Тежко е положението. Нѣма земя, нѣма прехрана. Имам само 7-8 декара земя. Аз съм бѣглец от Царибродско“. Въ думите на този селянин, г-да народни представители, аз видях да се разгъва трагедията на цѣлия български народ. Българският народ владѣеше земята си тук. Българският народ загуби държавата си преди столѣтия. Загубвайки държавата си, попадайки под двойно робство, той бѣше поставен и под знака на едно постоянно материално преследване. Българският народ бѣше изтласкан от плодородните полета; българинът бѣше изпратен в дивити и непристъпни планини. Идете днес и в Македония под бивша югославска власт, и в Македония под бивша грѣцка власт, и в Бѣломорието, за да видите, г-да народни представители, че това свещено демократично начало за равенство пред аконитѣ отлавна е било закачено на гвоздей. Там се е творила грѣбска култура и грѣбска сила, там се е творила грѣцка власт и грѣцка мощ. И аз искам да обърна вниманието на нашето уважаемо правителство, че когато става въпрос за една държава, която е силна въ своите граници, въ своето количество и въ своя дух, тя ще трѣбва да бѣде силна и въ своя национален състав, тя ще трѣбва да бѣде силна съ приоритета на българина въ всѣка област на стопанския живот. Аз бих искал и имам куража, г-да народни представители, да поддържам от тази трибуна, че трѣбва у нас да се създаде едно ново гражданско право, че поне що се отнася до земята, тя не може да бѣде свързана въ това отечество съ друго, освен съ този, който има български произход (Ржкоплѣскания) — българската земя на онзи, който от въкове понася жертвите на тази земя, българската земя на онзи, който плаща не само данѣк, но който плаща и кръв, българската земя на онзи баща, който трѣпне заедно съ сѣдбата на държавата и за сѣдбата на своята челяд.

Г-да народни представители! И днес, когато ние сме въ границите на една велика България, аз искам и бих молил, понайте, „жизнено пространство“ от областта на външната политика да бѣде внедрено въ областта на вътрешната политика. Минавам случайно въ гр. Кавала. Срѣщам един охлузен и нещастен софийски гражданин и го питам: „Какво правиш тук?“ — А бе брате, дойдох да търся тук препитание. Виждаш ли насреща — въ центъра на града — този хубав хотел и това хубаво кафе? Исках аз да се настана там, за да се препитавам, обаче чиновникът по държавните имоти обяви публичен трѣг и, естествено, имотът го взе под наем онзи, който има много пари.“ И той сам ми каза съ своя примитивен начин на сѣждение: „Нѣма ли и за нас, бедняците от България, жизнено пространство?“ Е добре, г-да народни представители, е добре, уважаеми г-да министри, забравете този фискален елемент, оставете този елемент на печалба, поемете отговорност. Аз знам всичките рискове, които сѣ свързани съ това, да се раздават държавните имоти, да се дават държавните предприятия без трѣг, но едно управление може да поеме този риск. Трѣбва да се състави списък на хората, които трѣбва да отидат въ тѣзи земи. Там ще отидат преди всичко онѣзи, които било сѣ изгнаници от този край, било мъченици на една политическа неволя; там ще отидат онѣзи, на които гърдите сѣ окичени съ орден за храброст (Ржкоплѣскания); там ще отидат онѣзи, които сѣ проливали кръвта си за тази земя; там ще отидат онѣзи, за които тази земя въ съзнанието им е свързана съ праха и свещените кости на тѣхните бащи и на тѣхните братя. Въ този списък, уважаеми г-да министри, извадете напред нравствения елемент, извадете духовната аристокрация, храбростта и героизма и изпратете тия хора, за да не стане онова, за което си спомням да ми е разправял покойният ми баща: след освобождението, въ Стара-Загора на панаира един човѣкъ, който е разигравал пианко, е казал: „Не ми се смѣйте, аз съм встаник“. Ако Левски и Ботев бѣха живи, единият щѣше да бѣде от дѣсната ми страна, а другият — от лѣвата ми страна.

Жизнено пространство, г-да народни представители, но жизнено пространство въ духа на един национален социализъм! Българинът ще трѣбва да разбере, че, създавайки една велика държава, това носи привилегии, това носи блага, това носи права за онзи, който се е борил за тази държава. (Ржкоплѣскания) И аз ви моля

да изключим всѣки фискален елемент, но аз ви моля заедно съ това да изключим и всѣки елемент, който би произтичал от принципите на частното право. Защото частното право при разглеждане на взаимните имуществени отношения днес въ Македония ще се изправи пред свършени юридически факти, пред покупко-продажби, които сѣ свършени вече, пред сѣдебни решения, които сѣ облѣчени въ една власт, въ един авторитет. Това нѣма значение за българския национален дух. Тѣзи покупко-продажби, тѣзи сѣдебни решения разкриват трагедията на един народ. И когато българската правда отива там, цѣлата мерзост и цѣлата подлост на грѣбското правосѣдие, въ Добруджа на румънското правосѣдие, въ Бѣломорието на грѣцкото правосѣдие ще трѣбва да излезе пред един нов и здрав национален мироглед. (Ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! Говорейки за началата на една нова, на една здрава национална политика, аз не мога да не отгѣля макаръ и две думи за една тема, по която и други път съм говорил — за българските училища. Изправени сме, г-да народни представители — аз бия тревожен звѣн — пред една страшна и горчива действителност: децата на нашия политически елит, на нашия стопански елит, на нашия чиновнически елит, на нашата висша гражданска и военна бюрокрация все повече и повече се насочват към чуждите училища. Аз пакъ ще отворя тази скоба, която отворих преди две години. Не става въпрос за неприязнь към тази или онази култура, но става въпрос да разберем онова здраво начало, което е създадено и въ Германия, и въ Италия — че ние не можем да правимъ въ никой случай и въ никакъв моментъ външна политика съ българските училища. Аз бих искал, г-да народни представители, да заимствуваме образователните методи на великите държави; аз бих искал да наложимъ тѣхния език, който ще бѣде необходимъ за нашето развитие въ утрешния день, но аз бих искал тукъ да съществуват една жизнена повеля, че всѣко българско дете е длъжно да получи своето образование и своето възпитание въ училището на Априловъ и на Неофитъ Рилски. (Ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! Уважаемият г-нъ д-ръ Николаевъ вчера постави на разглеждане пред васъ въпроса за държавното прѣустройство. Аз нѣма да се спирамъ подробно върху този въпрос, но искамъ да кажа само нѣколко думи. Държавата ни е изправена пред нови задачи, по силата на присъединяване на нови територии, по силата на откриване на многобройни проблеми въ връзка съ освобождението на тия територии. Но не е само това. Нашата държава, като европейска държава, е въ трансформация — трансформира се държавата въ своите функции и въ своите задачи. Вие виждате днес на нашата държава възложени все нови и нови задачи: организацията на младежта, ръководството на професионалните организации, националната пропаганда, дирижирано стопанство, и то не само въ кръга на онѣзи задачи, които поставя военната обстановка.

Г-да народни представители! Безспорно, всички тѣзи нови проблеми налагат една трансформация на формата и на устройството на държавата. И аз искамъ да отбележа, че възражението, което често се прави: „Не му е времето“, е безъ всѣкакво значение. Времето не чака, държавата стои съ своите нужди. И аз смѣтамъ, че един управникъ винаги ще трѣбва да се ръководи от началото да не оставя зачатите да бѣдат разрешавани въ нѣкакъв далечен, незнаен или революционен момент. Съ появата на всѣка нужда трѣбва да се осъществява и нейното разрешение. Нима му е времето днес за Франция да празни дълбоки промѣни, нима му е времето днес за Румѣния да прави промѣни? Нима не виждате, че цѣла Европа, всички държави — Португалия, Испания, Германия и т. н. сѣ въ трансформация? Ние сме щастливи, затуй защото нашата трансформация става постепенно, нашата трансформация става, и тя трѣбва да става, въ рамките на търновската конституция. Но то не значи, че тази трансформация изобщо ще трѣбва да бѣде спрѣна. И вие виждате, г-да народни представители, че тѣзи задачи се поставятъ предъ нашето управление, и то се мъчи да имъ дава известно разрешение: областни директори на разположение, нова служба — комисарство за Добруджа, а днес имаме и контрол надъ чиновниците при Министерския съветъ. Това е много добре. Това показва отражение на нуждата и търсене на пътища. Но аз бих искал, така както се каза отъ вчера говорещия ораторъ, разрешаването на тия нужди и разрешаването на този проблемъ да върви въ една политическа линия,

Азъ бихъ искалъ, политическиятъ елементъ да бжде под-
чертанъ въ тази бавна трансформация на нашата държава,
защото, изтъкна се вече, че действително държавата ни
се обременява, обременява се нейното развитие не отъ
количеството на чиновниците, но отъ властия на чинов-
ниците, отъ духа на чиновниците. Вчера имахме парти-
занство — съ него се ликвидира. Днесъ, обаче, се създава
друга язва въ развитието на нашата държава — това е
бюрократизмътъ. Дайте да постигнемъ едно равновесие,
дайте да запазимъ на чиновника неговата компетентностъ
и неговата безпечностъ, но дайте да хармонизираме неговигъ
задачи въ единъ политически контролъ и въ единъ до-
сегъ постояненъ и непрекъснатъ съ политическия ин-
ституции.

Г-да народни представители! Една отъ задачите, които
се поставятъ на нашата вътрешна политика, е борбата
съ комунизма. Комунизмътъ — трѣбва да отбележимъ
това — отъ сферата на едно политическо учение и отъ
областта на едно политическо движение въ България
мина вече ясно и открито въ сектора на едно не само
държавно, но и на едно национално предателство. Г-да
народни представители! Минара се нашата държава въ
нейното съществуване на едно буржоазна организация, но
минара се нашата държава въ нейното съперничество съ
други държави. По отношение на присъединяването ѝ на
нови земи, въ връзка съ Македония, съ Добруджа, съ
Бълморие, въ връзка съ положението на България на
Балканския полуостровъ има една теза, която е българ-
ската, има и друга теза, която е тазата на въковните вра-
гове на българина — сръбската теза, гръцката теза. Е
добре, ние виждаме, че днесъ комунистическата теза, ко-
мунистическата практика въ България — пакъ повта-
ряме — възниква отъ развитието на известни политически
възгледи, се покрива съ целите на чуждата пропаганда,
съ задачите на вражески държави. Ясно е, следователно,
че комунизмътъ е вече въ сектора на националното пре-
дателство. И азъ казвамъ това, г-да народни представи-
тели, за да излъча съответната поука. Когато ние се
боримъ срещу комунизма като една политическа концеп-
ция, работата е друга; ние можемъ да си позволимъ други
методи. Но има моменти — известно ви е това — че нака-
зателното право — че когато човекъ брани своето същес-
твуване, той не прибѣгва до законъ, той не отива до нор-
мата, но той прибѣгва до свещения и вѣченъ ин-
стинктъ — до неизбѣжната отбрана. Е добре, въ отража-
ването на комунистическата опасностъ българската дър-
жава днесъ, г-да народни представители, при днешната
фаза на развитие, независимо отъ това, че комунизмътъ,
не представлява тази опасностъ и вирилностъ, която пред-
ставлява въ миналото, българската държава, казвамъ, е
въ неизбѣжна отбрана. И щомъ като е въ неизбѣжна от-
брана, ние сме длъжни да избѣгнемъ грѣшките, къмъ
които ще ни наведе единъ гнилъ либерализъмъ. Изра-
зътъ не е мой, изразътъ е болшевишки. И азъ ще си
позволя да подчертая източника на заимствуването. Тукъ,
въ България, имахме възможностъ, нѣкои колеги народни
представители, да разговаряме съ единъ българинъ, учи-
тель въ миналото, днесъ генералъ отъ съветската армия,
инженеръ, прекаралъ дълго време въ комисариата на
тежката индустрия и намиращъ се въ отечеството ни отъ
тази пролѣтъ. Той видя рѣде и казва: „Но, за Бога, какво
правите? Вие действително се развивате подъ знака на
това, което ние въ Съветска Русия наричаме гнилъ либе-
рализъмъ. Вие издавате въ България законъ за защита
на държавата, вие искате смъртно наказание за онзи,
който посѣта срещу държавата. Но знаете ли, че споредъ
нашиятъ понятия тамъ въ Русия това е нищо. Тамъ се търси
не виновникътъ, но се наказва съ смъртъ неговата жена,
неговиятъ баща, неговата майка, неговиятъ деца, защото
не се търси индивидуалната отговорностъ, но се търси
ефектътъ въ защита на държавата.“ И се поставя въпро-
сътъ, какво ще бжде намѣрението и положението на онзи,
който е изправенъ предъ подобна и страшна репресия.
Г-да народни представители! Азъ не искамъ да правя апо-
логия и не искамъ да поставя прѣмъ за администрация и
подражание. Именно за това комунизмътъ е диващина, а
не цивилизация, именно за това ние се боримъ срещу
него. Но азъ искамъ да кажа, че ние въ борбата си срещу
комунизма ще трѣбва да изключимъ всички елементи на
гнилия либерализъмъ. Това ще рече, че ние сме длъжни,
преди всичко, да дадемъ на тази борба общественъ ха-
рактеръ; това ще рече, че ние сме длъжни не само да
съкршимъ комунизма, но въ съкршаването на кому-
низма да събудимъ онѣзи активни и живи народни сили,
които се борятъ срещу него. И ето защо, г-да народни
представители, споредъ менъ, не е толкова важно да се

отстрани Х отъ ръководството на една кооперация или У
отъ ръководството на една обществена организация, но
по-важно е въ тази организация да дадете превестъ, да
дадете сила и власт на онѣзи сръди, които сѣ имали ак-
тивна роля въ вчерашния денъ срещу една конкретна
комунистическа проява.

Г-да народни представители! Имате Адвокатски съюзъ,
имате адвокатски съвети, имате Съюзъ на българскитъ
агрономи, имате Съюзъ на българскитъ лѣкари, имате Съ-
юзъ на българскитъ жбълѣкари, имате кооперативни съ-
юзи и т. н. и т. н. Погрѣшно би било само да търсите
единъ човекъ съ подчертана проява, за да го отстраните
отъ ръководството на този съюзъ. Въ тѣзи организации
има даденъ отпечатъкъ на болшевишка борба и на анти-
болшевишка проява. И вие ще потърсите антиболшевиш-
ката проява да я заангажирате въ борбата срещу болше-
вишката проява. Вие ще ѝ дадете криле, вие ще ѝ дадете
пламъкъ, вие ще ѝ дадете вдъхновение — тогава ще има
результатъ. Миналата година ставаше тукъ въпросъ за
кооперациите, и ние поставихме тогава на разглеждане
този въпросъ. Г-да народни представители! Азъ получихъ
много ругателни писма по поводъ на тезата, която под-
държахъ тогава, но азъ получихъ също така и много
писма отъ хора, които казватъ: спасете ни, помогнете ни,
ние сме въ свободна България подъ болшевишка дикта-
тура; елате, освободете нашата кооперация отъ диктату-
рата на една клика, която се упражнява и ръководи чрезъ
държавни кредити и подъ крилото на българския законъ.

Моята мисль, г-да народни представители, е, че трѣбва
да дадемъ пламъкъ и сила на антикомунистическото дви-
жение, на антикомунистическото настроение и центрове въ
всички обществени организации и сръди, за да има резул-
татъ въ това направление. Онова, което впрочемъ е по-
вторяно до безкрайностъ, което е известно и ясно, то е да
разберемъ тази желѣзна истина, че въ борбата срещу
болшевизма, съ мѣрките на държавната властъ само
едвали ще постигнемъ окончателенъ и траенъ резултатъ.
Има болшевишки платенъ, но трѣбва да признаемъ, че има
и болшевишки въ убеждението и на вѣрата. А вѣрата съ
вѣра се лѣкува, убеждението съ убеждение се преследва,
на концепцията концепция ще трѣбва да срещнуватъ.
Защото, г-да народни представители, какъвъ е ефектътъ
отъ това, че ние ще съберемъ декларации отъ българ-
скитъ държавни чиновници за отказване отъ комунизма,
когато не можемъ тѣзи хора да ги увлѣчемъ въ проява
на единъ новъ мирогледъ и на едно ново убеждение? И
азъ тукъ, когато поддържамъ, че действително въ бор-
бата срещу комунизма ще трѣбва да се взематъ дълбоки
и радикални мѣрки, заедно съ това ще изтъкна, че има
пъкъ друга посока, където ние сме безкрайно брутални
и твърде жестоки. Това е въ борбата срещу всѣки, който
е билъ бившъ комунистъ.

Г-да народни представители! Ето ви отражението на
единъ чисто бюрократически подходъ къмъ разрешаването на
задачата. Ние търсимъ досететата, а не живиятъ хора;
ние търсимъ нумера, а не живото убеждение. Какво зна-
чение, за Бога, има това, че единъ човекъ преди 20 години
е билъ комунистъ, ако днесъ активно е излъчълъ на другия
фронтъ, ако активно проповѣдва другото убеждение, ако
е разгнѣлъ своите сили въ полза на държавата? Малко
ли сѣ случаетъ въ историята, чужда и наша, на едно
прераждане? Разгнѣте евангелието и тамъ ще намѣрите
най-свѣтлия примѣръ за прераждане: езичникътъ Павелъ
стана апостолъ Павелъ, най-вдъхновенниятъ носителъ на
Христовото учение. Но за да не ставатъ грѣшки, ние
трѣбва да излъземъ вънъ отъ досететата и да отидемъ съ
вмѣшателството на политическия човекъ да търсимъ
душата, да търсимъ сърцето, да търсимъ вѣрата, да
търсимъ прераждането. Ето това е борба съ болшевизма.
(Нѣкои народни представители ръкоплѣскаха)

Г-да народни представители! България има балканска
мисия, България има и своя европейска мисия. Това налага
на насъ, като политически хора, да разберемъ нейната
мисия, да разберемъ нейния утрешенъ политически денъ.
Европа вече има една политическа вѣра. Болшевизмътъ
е въ своята агония. Болшевизмътъ е не само въ своята
материална агония, но и въ своята идеологическа агония,
затуй защото поражението на болшевизма само по себе
си е доказателство, указание и за неговата негодностъ като
теория. Болшевизмътъ поддържа изграждането чрезъ
революция на единъ новъ свѣтъ, който въ всички области
превъзхожда стария свѣтъ. Е добре, вие виждате, че
сѣщиятъ болшевишки, като военна тактика, като воененъ
духъ, като индустриално производство отстапва — той
е поразенъ.

Но аз съм длъжен веднага, г-да народни представители, да открия една скоба и да призная, че болшевиизмът не е поразен и не е смазан от стария капиталистически свят. Представите си само за един момент съдбата на Европа, ако не съществуваше Хитлерова Германия. Представите си съдбата на Европа, ако, вмѣсто Хитлерова Германия, там имаше демократическа Германия. Представите си тогава една европейска коалиция на буржоазните демократически сили, от една страна, и болшевишка Русия — от друга. Аз не зная, какъв би бил резултатът на тая война. И затова аз си позволявам да кажа, че болшевиизмът не е толкова победен, но е превъзмогнат. От тази констатация практическите изводи сж безкрайни. На първо мѣсто идва изводът, г-да народни представители, че е напразна надеждата на онѣзи, които смѣтат, че поражението на болшевизма означава тържество на старитѣ капиталистически привилегии и на старитѣ капиталистически порядки. Измани ще бждат всички надежди въ това направление. И фактът, че днес въ барьерата зад болшевизма стоят дветѣ най-голѣми капиталистически, империалистически и плутократически сили, Великобритания и Съединенитѣ щати, е едно достатъчно указание, че опасността за спокойнитѣ, еснафски настроени люде иде от друга страна, иде от германския революционен социализъм.

Г-да народни представители! Социализмът, въ неговата нова национална форма, чука на вратата на Европа. Социализмът, въ неговата национална форма, ще прекроява и ще устройва Европа въ утрешния день. Аз чухъ преди нѣколко дни изявлението на нашия министър на търговията, промишлеността и труда, които ми направиха силно и добро впечатление, че той, респективно правителството, ще направи всичко възможно, за да запази въ днешната обстановка устойкото на нашия порядък. И аз го разбирамъ правилно. Аз искамъ да разбера, че той схваща запазването на основнитѣ начала. Да запазимъ нашата цивилизация, това значи да запазимъ частната собственост, да запазимъ частната инициатива като основенъ двигателъ на прогреса и цивилизацията. Но запазвайки частната собственост и частната инициатива, г-да народни представители, нека разберемъ, че новата европейска цивилизация ги поставя въ нови рамки и имъ поставя нови задачи. И ето защо и аз си позволявамъ да отправя единъ апелъ — нѣма да кажа въпросъ — къмъ нашето ръководство, къмъ нашето управление, че трѣбва да се отлъчи мисълъ и въ тая плоскост.

Една държава, обаче, въ доводъртежа на тия събития не може да живѣе само подъ знака на инерцията. Една държава ще трѣбва да се приспособи къмъ темпото на това динамично преустройство. Една държава ще трѣбва да се приспособи за утрешния день. Ще трѣбва и нашия народъ, който по духъ е народъ на нова Европа, който е готовъ да брани солидарността на тая Европа, да го изградимъ по убеждение като народъ на нова социалистическа Европа.

Г-да народни представители! Думитѣ ми, може би, изглеждатъ мѣтни, затуй защото въ тая областъ нѣма мѣсто за точни догми и за опредѣлени правила. Става въпросъ за рамкитѣ, въ които ще се развива една европейска цивилизация. Тия рамки сж начертани, но всѣки народъ ще върви въ своята самобитност. И азъ, както съмъ казвалъ и другъ пътъ отъ тая трибуна, ще кажа, че българскиятъ социализъмъ и българската самобитност ще трѣбва най-напредъ да държатъ смѣтка за действителността на нашето село. Ние ще трѣбва да държимъ смѣтка за тая основна форма — кооперацията. Г-да народни представители! Кооперацията у насъ боледува, кооперацията у насъ остро боледува и повече отъ боледува. Тя е мобилизирана, тя е въ инерция, въ движение на една антидържавна и антинационална политика. Отъ тукъ се явяватъ погрѣшни заключения у мнозина: да униожимъ кооперацията, да се обявимъ врагове на кооперацията. Напротивъ, кооперацията е една самобитна проява на развиващия се български социализъмъ, и ние сме длъжни да намѣримъ всички начини и срѣдства да я излъкуваме и да я поставимъ въ национална мобилизация.

Г-да народни представители! Въ реда на всичкитѣ тия мисли, които изказахъ, азъ смѣтамъ, че все пакъ най-важнитѣ въпроси и най-важнитѣ задачи, които продължаватъ да стоятъ открити, това сж политическитѣ въпроси и политическитѣ задачи. Нашето историческо развитие въ последнитѣ години ликвидира сж партинѣтѣ. Ликвидира и сж партизанството, за щастие на българския народъ. Обаче мене ми се струва, че, унищожавайки партизанството, днесъ ние сме въ опасност да видимъ националния организъмъ боледуващъ отъ друга болестъ, която азъ ще си позволя да нарека политическа еснафщина. Това е

състоянието на духоветѣ, което иска да разкрие идеалното положение въ обстоятелството, че вече нѣма политика, че материалнитѣ въпроси, тъй или иначе, се разрешаватъ, и че има материално строителство. Крайно време е, г-да народни представители, отъ тази политическа трибуна, отъ тази политическа институция ние да потърсимъ и да поискаме да наложимъ реабилитация на политиката, реабилитация на понятието политика, реабилитация на политическата действителност. Защото опититѣ да се ръководи и направлява една държава безъ политика ни напоятъ безогледнитѣ усилия на онѣзи алхимици, които искатъ въ ретортата да намѣрятъ човѣшки зародишъ. Днесъ техниката може да направи човѣкъ, може да направи неговата форма, неговитѣ капилляри, неговото сърдце, може да направи неговия мозъкъ, може да му създаде и движение, но този човѣкъ нѣма да напише стихъ, нѣма да обича, нѣма да мрази, нѣма да пролива кръвъ, нѣма да носи жертви.

Г-да народни представители! Безъ политика ние можете да дадете на единъ народъ благоденствие, можете да му дадете даже и блѣсъкъ, можете да му дадете строежи, но на този народъ, за да може да бжде готовъ за подвизи, за жертви, за слава, за да може да бжде готовъ за историческо битие, за исторически пътъ, необходима е политическа деятелностъ, необходими сж политически идеали.

Г-да народни представители! Поставиха се вчера сполучливо въпроситѣ за състоянието на духоветѣ и въ Македония. И отлично въ повечето случаи. Ние даже не сме очаквали, ние сме изненадани отъ бодрия духъ, който откриваме въ едно население, което 20 години е било подъ страданието на една жестока асимилация. Но нима нѣкой мисли, че е възможно да намѣримъ този организъмъ безъ страдания, безъ мъки и безъ болестни прояви? Това е изключено. И азъ се питамъ: какъв е пътътъ, за да се лѣкуватъ тѣзи болестни прояви? Споредъ мене, г-да народни представители, пътътъ е само единъ: не да чувствуваме новоосвободенитѣ земи само като обектъ на грижи, но да ги почувствуваме и като носители на грижи. Цѣлиятъ този комплексъ отъ хора трѣбва да заживѣе заедно съ мъжитѣ и страданията на цѣлия български политически организъмъ.

Македония, г-да народни представители, нѣсѣе наравно съ всички насъ, съ цѣлото българско отечество грижитѣ и страданията по църковната борба, по просвѣтитѣ борби, по националнитѣ борби. И азъ виждамъ, че въ новия день само едно политическо прераждане, само топлия лѣхъ на една политическа идея, която ще пламти въ Охридъ, въ София и Силистра, ще даде възможностъ за прераждането на българския духъ и за изграждането на една нова българска политическа действителност.

Г-да народни представители! Обстановката, въ която живѣемъ, ни налага съ откровеностъ да кажемъ, че не само на цѣла останала Европа, но и на насъ предстоятъ тежки и отговорни дни. Войната, свѣтовниятъ конфликтъ продължава. Свѣтовнитѣ страдания ще се увеличаватъ. Нуждата отъ жертви ще се увеличава. И предъ насъ се поставя голѣмиятъ въпросъ, по който сме длъжни да се замислимъ тукъ и по който е длъжно преди всичко да се замисли управлението — въпросътъ за поносимостта на жертвитѣ.

Има ли нѣкой куражъ да каже, г-да народни представители, че нашиятъ народъ не е готовъ за жертви, че нашиятъ народъ не е способенъ за жертви? Той е способенъ за жертви. Ами той го е доказалъ чрезъ легендарния образъ на перущинския герой Кочо, който униожилъ собствения си животъ и семейството си въ името на единъ общественъ и националенъ идеалъ. Той го доказва въ образа на великия Левски, който разби своята глава въ каменния зидъ предъ свѣтлия образъ на родината. Нѣма нужда да изброявамъ десеткитѣ случаи и хилядитѣ примѣри, за да подчертая мисълта, че българскиятъ народъ е годенъ за жертви, че българскиятъ народъ е способенъ за жертви. Но се поставя въпросъ: кой ще му внуши тия жертви, какъ ще му бждатъ внушени и какъ ще му бждатъ поискани тия жертви?

Г-да народни представители! Ние не сме омагьосанъ кръгъ, ние сме предъ ясна проблема. Както и да вървите, където и да отивате, въ която и посока на държавното управление, на държавнитѣ нужди да се движите, ние ще срещнете политически задачи. Продоволствието — това сж политически задачи. Борбата срещу евентуалнитѣ опити за саботажи — това сж политически задачи. Готовността за поддържане духъ на привъзаностъ къмъ родината — това сж политически задачи. Политическитѣ задачи искатъ политически начинъ на мислене.

Ето защо, г-да народни представители, азъ ще си позволя да кажа отъ тая трибуна, че ако днесъ е непозволено или невъзможно да говоримъ за една обществена сила, защото общественитѣ сили не се създаватъ, тѣ се раждатъ, днесъ ние сме длъжни да говоримъ за една политическа мисль, да говоримъ за политическо убеждение, да говоримъ за политическа философия. Ние трѣбва да я дадемъ, ние сме длъжни да я дадемъ, защото ако ние не я дадемъ, други ще я дадатъ. Нашиятъ народъ въ своя исторически пътъ има нужда отъ политически идеали и отъ политическо ръководство.

Г-да народни представители! Азъ приключвамъ съ поставянето на въпроса: каква е днесъ нашата задача, или, по-скоро, каква е днесъ нашата вѣра? Позволеге ми единъ цитатъ отъ една моя речъ, произнесена презъ 1929 г. по случай протеститѣ срещу Ньойския договоръ: „Нека вѣрваме въ нашето възкресение. То иде. Не е далечъ денътъ, когато въ Добруджа, Тракия и Македония ще звъннатъ камбанитѣ на свободата. И въ този день ще стане чудо. Сълзитѣ на българскитѣ майки, пролѣти презъ вѣковетѣ, ще се обвърнатъ въ диаманти, а кръвта на героитѣ, загинали за родината — въ рубини, и отъ тѣхъ на небето ще грѣйне едно чудно съзвездие, въ което ще прочетемъ три думи: свобода, независимостъ и обединение.“ Двадесетъ години ние вѣрвахме въ възкресението на България.

Никола Василевъ: Цѣлиятъ български народъ вѣрваше.

Д-ръ Никола Минковъ: Ние, българскитѣ народъ, казвамъ азъ. — И тая вѣра бѣше, която ни даде устойчивостъ, тая вѣра бѣше, която ни проведе презъ толкова бели и толкова опасности. Но, г-да народни представители, вѣрата въобще не намира своя край въ възкресението, а въ него намира своето начало и своя тласкъ. Отъ днесъ нататъкъ ние сме длъжни да вѣрваме, и ние вѣрваме въ възкресението на България, не защото тя е възкръснала въ своето величие, но ние вѣрваме въ тържеството на нейната вѣчна и неугасваща мисия. (Продължителни ръкоплѣскания)

Председател Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Никола Мушановъ.

Никола Мушановъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Тая е третата сесия отъ XXV Народна сбирание, въ която ние имаме възможностъ да говоримъ по отговора на тронната речъ. Преди три години и азъ бѣхъ отъ наивнитѣ, които вѣрваха, както много българи, че до днешно време вече свѣтътъ и ние ще се радваме на миръ. Нашиятъ надежди, както и надеждитѣ на свѣта, не се оправдаха. Днесъ ние живѣемъ въ време тъй тежко и опасно, може би по-тежко и опасно, отколкото времената, въ които се надѣвахме, че то ще бѣде спокойно. И заради туй, качвайки се на тази трибуна, имайки спомена отъ много исторически дни, които сме преживѣли, азъ излизамъ да говоря повече обезпокоенъ и смутенъ. Азъ се любувахъ на предшествувания преди мене ораторъ — младежъ, на когото прилича да бѣде самоувѣренъ, тъй както въобще младостта е самоувѣрена.

Г-да народни представители! Има много важни проблеми отъ международенъ и вътрешенъ характеръ, засегнати въ отговора на тронната речъ. Всѣки единъ отъ тѣхъ заслужава речъ отъ нѣколко часа. И азъ, излизайки на трибуната, повече съмъ смутенъ, отъ една страна, отъ притискането на малкото време, съ което разполагамъ, и, отъ друга страна пъкъ, отъ желанието да не изпусна изпълнението на единъ важенъ дългъ въ сегашнитѣ времена — да мога да кажа мнението си по всичкитѣ повдигнати въпроси.

Първиятъ и най-важниятъ въпросъ за сегашното време, както е изтъкнато и въ самата тронна речъ, безспорно, е въпросътъ за нашето международно положение. Първиятъ въпросъ, следователно, е въпросътъ за нашата външна политика. Външната политика на една държава се определя отъ географското ѝ положение и отъ ония проблеми, които тя си е поставила за своето съществуване и своето развитие. Географски ние сме поставени въ срѣдната на Балканитѣ, въ едно южне на Европа — една хубава страна, една земя плодородна, на поставена близу къмъ Средиземното море, което е било люлка на всички стари цивилизации, които цвѣтѣха и загаснаха, близу до Дарданелитѣ — проходътъ, който съединява една велика държава, като Русия, съ Запада и стои на пътя ѝ въ вѣчното ѝ стремление къмъ свободнитѣ морета; най-после ние сме на най-близкия пътъ за Азия. Това наше географско положение ние не можемъ да измѣнимъ, нито можемъ да се събдимъ на нашитѣ прагѣди, че сѣ ни избрали тая хубава земя. Обаче, г-да, тукъ на това мѣсто става голѣми

съревнования и стълкновения на голѣми интереси на велики държави. И цѣлата българска външна политика се е стремѣла постоянно да намѣри своя пътъ между тоя антагонизмъ на великитѣ държави, за да може да гарантира нашето национално обединение и нашето национално благоденствие.

Преди 64 години братскиятъ намъ руски народъ ни даде свободата. Победоноснитѣ войски на Царя-Освободителъ бѣха стигнали до стѣнитѣ на Цариградъ. Санстефанскитѣ договори опредѣли етническитѣ граници на България. България вече бѣше достигнала своето национално обединение. Границитѣ на българската държава съвпадаха съ границитѣ на българското племе. Единъ свѣтълъ лъчъ озари още тогава новата рождба, която се раждаше въ европейското семейство. Обаче тая заря, която изгрѣ, залѣзе скоро. Не следъ дълго берлинскитѣ договори унищожи Санстефанска България. България бѣ разпокъсана: Македония остана подъ чуждо владичество, сѣщо и една частъ отъ Тракия; друга частъ се отдѣли като Източна Румелия. Създаде се една малка държавица, наречена Българско княжество. Европейската дипломация тогава постави първитѣ основи за единъ неформаленъ и тежъкъ животъ на нашата страна. Тоя договоръ опредѣли и външната политика на България. И не следъ дълго време дойде съединението — избликъ на българското национално чувство за обединение на двѣтъ разединени части. Пакъ не следъ дълго време ние видѣхме сѣщо обявяването на независимостта, като проява все на тая политика, която цѣлѣше обединението и независимостта на българския народъ.

Балканската война, съгласението на балканскитѣ държави отъ 1912 г., преследваше все тая политика. Войната отъ 1915 г. сѣщо цѣлѣше обединението на българския народъ. Ние живѣхме щастливи дни, когато нашето победоносно тогава оръжие освободи поробенитѣ земи, и още веднѣжъ се надѣвахме, че зарята на свободата и на обединението на поробенитѣ краища къмъ майката-родина вече е изгрѣла. Нещастieto бѣ отсидѣло иначе: ние пакъ видѣхме зората на нашето обединение наново да загасне.

Следъ европейската война България не видѣ справедливи поправки на неправдата, не видѣ тържество на правдата, която бѣше направлена отъ берлинския договоръ. Напротивъ, създаде се единъ договоръ още по-тежъкъ отъ берлинския. Ние не само не достигнахме обединението на нашитѣ братя, които бѣха останали подъ робство, а, напротивъ, отъ тѣлото на българския народъ се откъснаха части, като Добруджа и Западнитѣ покрайнини. Тая нова неправда отново опредѣли политиката на България, винаги стремища се къмъ националното си обединение. България бѣ але наказана, но тя търпѣ. Тя плащѣ репарации не по силитѣ си. Тя търпѣ и носѣ едно жестоко, несправедливо бремене, което новиятъ миренъ договоръ ѝ наложи, но тя никога не загуби нито вѣра, нито надежда: нито вѣрата, че въ тая свѣтъ ще зацарува правдата, нито пъкъ надеждата, че единъ день поробенитѣ земи ще бѣдатъ върнати къмъ майката-родина. Въ тия тежки години, които се изживѣха, България залегна да лѣкува своитѣ вътрешни рани. При вътрешнитѣ междусоборни, при тежкото положение, въ което тя се намираше между своитѣ сѣседи, и при неприязненото отношение, което държаха къмъ нея всички държави-победители, които командваха тогава свѣта, България търпѣ презъ цѣлото време, водейки една политика на миръ и на тактъ, но тя никога не загуби крайната целъ на своята национална политика.

Г-да народни представители! Колкото едни договори сѣ по-тежки, толкова сѣ по-малотрайни. Това е историята на договоритѣ. Нѣма трайни договори, сключени следъ война. И заради това за насъ търпението бѣше оправдано съ надеждата, че ние чакаме по-щастливи дни. Съ изминаването на времето, съ затѣпяването на страститѣ отъ войнитѣ, съ събуждането постоянно на чувствата на правда и на справедливостъ, които никогажъ нѣма да умратъ, докато има отношения между хора и народи въ свѣта, ние видѣхме, че полека-лека дѣлото, което бѣше съградено само на пѣсъкъ и на несправедливостъ, постепенно рухва. Къмъ 1930 г. ние забелязахме да се създава вече съгласиението въ Локarno — първото съгласение, което искаше да гарантира западнитѣ държави на Германия, което реши изпраздането на Ренания. Това дѣло продължи. Повдигна се въпросъ за репарациитѣ. И въ 1932 г., презъ есенъта, въ събранието, което стана въ Лозанъ, между Макдоналдъ, тогавашниятъ английски министъръ-председателъ, Ерио, френски министъръ-председателъ, и негово превъзходителство фонъ Папенъ, като канцлеръ на Германия, се премахнаха репарациитѣ. Азъ, единъ скроменъ свидетелъ на тази сцена, мога да кажа само, какво бѣше негодуването на всички наши балкански сѣседи срещу

един такъв пробив, направен на договорит след войните, без тяхното съгласие, без тяхното участие. През тях години, обаче, колкото времето и чувствата на народит да рушеха създаденото положение на несправедливост и насилие, толкова, от друга страна, дипломатията вземаше мърки, при една евентуална бъдеща война да се гарантират основните подразделения на Европа относително европейските граници. Създаде се Малкото съглашение, което целеше да обгради Унгария. Започнаха се опити да се създаде Балканското съглашение, за да може да се обгради България. Цялата тази система от съюзи, които ставаха, имаше за цел да обгради и Германия, която представляваше най-голямата сила и най-голямата опасност за разрушаването с сила на несправедливите договори.

Направиха се опити за създаване на Балканското съглашение, единствената цел на което беше да се потвърдят границит, които бяха създадени от несправедливите договори. Една диментна връзка — спояване всички наши съседи — всички тѣ бѣха взели от нас, та, следователно, солидарнит им интереси диктуваха да върват всички против нас. Тѣзи опити, обаче, пропадаха. Въ тѣзи времена, доста тежки времена, българската политика можа да върви въ своя път, доказвайки миролюбивит си намерения спрямо всички съседи, и никогато забравяйки постановлението на чл. 19 от пакта за Обществото на народит, въ който се даваше надежда, че един ден, когато услѣвията на международния живот, създадени от самит договори, могат да предизвикат военни стѣлкнѣния, договорит могат миролюбиво да се измѣнят. Това бѣше една от здравит основи, дадена ни от самит победители, на които ние заставахме. И ние можахме да сполучимъ да се етервемъ от онова обвързване, което съседит искаха да ни направят — да признаемъ доброволно едни граници, които бѣха насилнически създадени от несправедливите договори. Крепостта от неправди, която искаха да се създаде на Балканит, не можа да получи здрава основа, нито пъкъ се получи димент, който можеше да я заздрави. България отсъствуваше. И бъдещият историкъ ще каже, доколко политиката на ревизионизмъ, поддържана от дѣжжавит, които бѣха онеправдани от договорит за миръ, е подпомогната от България, която можа още навремето да сломи една крепост на неправдит на Балканит, крепост, която, ако би била завършена, би коштувала много повече жертви, отколкото коштува тя сега, когато се бѣха разделили всичкит сили, които участваха въ нейния градеж. България изплати дълга си — тя плати своя лѣкъ въ политиката на ревизионизма въ Европа.

Г-да народни представители! Рушението на несправедливите договори продължи. Не след много време дойде разрешението на Саарския въпросъ, следъ него дойде разрешението на Судетския въпросъ — единъ въпросъ, може би, който бѣше от най-тежкит и важни въпроси. Представителит на четирит велики дѣжжави — и Фюрерът, и Дуче и Малади, както и Чемберлейнъ — се събраха въ Мюнхенъ и по миренъ начинъ измѣниха договорит за миръ, които се смѣтаха свещени и ненарушими. Тогава се създаде свободата на судетскит немци. Това бѣше единъ случай, който можа да създаде надежда въ онеправданит народи, че по миренъ начинъ ще може да се дойде до ревизия на договорит. Обаче знаете историята: въпросът за полския коридоръ предизвика войната, тя се разрази, ние сме още въ война, не знаемъ кога тя ще завърши.

Г-да народни представители! Въ момента, когато азъ говоря, въ България ние имаме едно съвършено промѣнено положение. Българският народъ се радва. Българският народъ се радва от изпълнението на една своя мечта — обединението на поробенит наши земи къмъ майката-отечество. Благодарение на победоносното оръжие на Германия и Италия, благодарение политиката на ревизионизмъ, тѣй енергично поддържана и от тѣзи две дѣжжави, които сѣщо бѣха противъ стария редъ, България днесъ може да се радва на своето обединение. И азъ намирамъ, че пасажит въ отговора на тронната речъ, които се отправят не за първи път днесъ, а вече на нѣколко пъти за благодарност на българския народъ къмъ тѣзи народи, които лѣха своята кѣвъ за освобождението на поробенит брата, сѣ изразъ на признателност, която излиза от дълбочината на душата на единъ народъ, който вижда, че една неправда е унищожена. (Ржкоплѣскания)

Г-да народни представители! Ниция правда, нито божия, нито човѣшка, дори суровият моралъ на дипломатията, колкото и суровъ да бѣде, не могат намѣри вина или да отправят укоръ къмъ единъ народъ, който ясно

и открито изразява признателността си къмъ ония, които сѣ му благодетели и които сѣ му принесли добро.

България се радва, и сѣ право се радва. Тая радост не трѣбва да се зловиди никому, най-малко на ония, които бѣха наши противници, наши неприятели. Българската миролюбива политика никогато не бѣ добре разбрана от съседит ни, нито от ония, които искаха да релятъ свѣта. Една права кауза на Балканит, каквато бѣ нашата, призната дори от нѣкои от тѣхъ, тѣлеше въ латентно положение, додето се предизвика най-сетне реализирането ѝ чрезъ единъ въоръженъ конфликтъ. Винаги може да се дири само у ония, които навреме не искаха да използватъ мирнит срѣдства, за да поправятъ неправдата. И днесъ не тѣхното страдание или нещастие може да радва българската душа. Българинът се е стремѣлъ само къмъ правда. Българският героизмъ никогато не е билъ опозоряванъ или почернянъ въ вѣроломство спрямо съседи или отъ жажда за чужда плячка. Българският героизмъ често пъти може би сме го прахосвали явово, но той е прахосвалъ само въ името на единъ идеалъ за правда, за национално обединение (Ржкоплѣскания)

Стефанъ Радионовъ: Много вѣрно.

Никола Мушановъ: И ако нашит съседи днесъ сѣ въ положение нещастие, тѣ изплащатъ свой данѣкъ, данѣкъ на високомерие, на лакомство, които сѣ бивали винаги лоши спътници въ политиката.

Единъ изроденъ представител: Право е.

Никола Мушановъ: Въ тежкит дни, които тѣ живѣха, когато тѣ преживѣха най-тежкит минути на своето смѣшествоване, България не си послужилъ сѣ вѣроломство спрямо тѣхъ. Нека си спомнимъ за ония дати, когато тѣ, намирайки ни въ тежко положение, извършиха грозно вѣроломство, нападнаха ни откъмъ гърба и нахлуха зѣ нашитъ беззащитни земи. Въ днешнит моменти се проявява пакъ доблестта на нашата българска политика. Тя не се радва на нещастията на другит. Тя не вѣроломствува. Българската политика не е грабежъ и вѣроломство. (Нѣкои ржкоплѣскатъ) Въ тѣзи дни, въ които живѣемъ, мене ми е драго като българинъ пъкъ да чуя, че въ ония земи, където сѣ останали още малцинства, подлани бивши на нашит съседи, българската власт и българската войска сѣ човѣчностъ ти третирагъ, както сѣ човѣчностъ третирагъ и българскит подланици. Това сѣ факти, които трѣбва да се отбележатъ ясно и високо, за да се чуятъ отъ всички наши съседи, които сѣ ни обвинявали въ звѣрства, въ вѣроломство, въ жестокости, за да се разбере, че въ душата си българският народъ не таи мѣстъ, и въ неговата политика не жестокостта е целъ. Ако ли отношенията сѣ се опредѣлили нѣкога като неприятелски, то е било винаги, защото сме искали да премахнемъ несправдит, на голѣма частъ отъ които тѣ бѣха азторит. Г-да народни представители! Азъ съмъ много доволенъ отъ пассажа, въ който се изброяватъ всичкит дѣжжави, сѣ които въ миналото ние бѣхме гъ лоши отношения и се казва че днесъ нашит отношения сѣ тѣхъ сѣ много приятелски. Азъ съмъ доволенъ, дѣто се споменава за нашитъ приятелски, исторически отношения сѣ Румѣния, които бѣха помрачени пакъ отъ политиката на мегаломания. Не желажъ се проявиха отъ румѣнитъ неприязнени отношения къмъ нашата дѣржана, но румѣнитъ първи можаха да разбератъ каква е благодарността отъ доброволното съгласуване между дветѣ съседни дѣржави и уредиха, безъ кръвъ и доброволно, добруджанския въпросъ.

Азъ съмъ особено доволенъ днесъ, че се констатирагъ приятелски отношения сѣ Турция. Смѣтамъ, че особено днесъ, както никогажъ досега може би, интересит на дветѣ дѣржави изискватъ искрено приятелство, за да можемъ да спасимъ жѣдит си отъ пожара, който ни много наблизу заобикаля.

Обажлатъ се: Вѣрно!

Никола Мушановъ: Нѣма защо единъ българинъ да споменава доволството си отъ нашитъ приятелски отношения сѣ една друга страна — Унгария, сѣ която смѣбата ни направилъ солидарни не толкова поради съседството ни, колкото поради родството ни и интересит ни. Унгарският народъ, това е единъ благороденъ народъ, който винаги сѣ насъ е билъ въ най-приятелски отношения и сѣ който никогато и най-малѣкъ облакъ не е нахвърлявалъ нашитъ много отлични приятелски отношения.

Г-да народни представители! Нѣма защо да говоря за отношенията ни съ новообразуванитѣ сега държави, съ които сѣщо поддържае много добри и приятелски отношения. Но азъ съмъ особено доволенъ отъ пасажъ въ отговора на тронната речъ, въ който се казва: (Чете) „Българскиятъ народъ има най-добри чувства и къмъ албанския народъ — нашиятъ новъ съседъ. Ние сме доволни, че съ останалитѣ голѣми и малки държави правителството поддържа най-добри отношения въ кръга на интереситѣ на страната.“ На малкитѣ, г-да, особено на българина, прилича да има добри отношения съ всички, доколкото интереситѣ на страната му не се накръняватъ.

Българинътъ е билъ винаги признателенъ къмъ благородитѣ си, но не трѣбва никога, даже на неприятелигѣ си, безъ нужда да отправя обиди, нито да предизвиква раздразнения. Азъ не бихъ мислилъ никогашъ, въ тѣзи моменти особено, въ които живѣемъ днесъ, при належащата, която ни крепи, че последната звездала, която изгрѣва вече за трети пътъ, ще затамнѣе. Въ днешно време умѣреността въ българската политика и желанието за нормални и добри отношения не могатъ да вредятъ. Тѣ само могатъ да ползватъ българската държава.

Г-да народни представители! Свършвамъ по първия въпросъ — по нашата външна политика.

Днешниятъ день не е крайниятъ день на нашата радостъ. Времената сѣ много тежки. Азъ ги чувствувамъ, че сѣ по-тежки, отколкото времената, които преминахме. Войната, вмѣсто да се съкратява, се разширява. Днесъ войната се вдълбочава къде рускитѣ стени. Днесъ се вижда димъ да запущва въ Крайния Изтокъ. И кой знае, докато ние гласуваме тая тронна речъ, дали нѣма да се яви и тамъ пожарътъ, и ние да видимъ, че цѣлиятъ сѣгъ вече, всички материци сѣ въ война, въ огънь.

Следователно, ние трѣбва да разберемъ, че живѣемъ опасни времена, по-опасни времена отъ вчерашнитѣ. И заради туй сега трѣбва да погледнемъ на нашата къща, на нашия домъ, на нашата държава, да я направимъ поиздръжлива за опаснитѣ дни, които идатъ. Изненадитѣ сѣ възможни всѣки день и може би най-малко ние сме въ състояние да ги предотвратимъ. Предвидъ на тая неизвестностъ, на тѣзи изненади, на туй опасно бѣдеще, ние трѣбва да погледнемъ на нашия собственъ домъ и да видимъ какъ трѣбва да го наредимъ.

Но, г-да народни представители, преди да настѣпа въ тая материя, азъ искамъ да заявя: по е добре оптимизмътъ на думитѣ да не покрива песимизма на душигѣ. Днешнитѣ времена изискватъ откровеностъ, днешнитѣ времена изискватъ изпълнението на върховенъ отечественъ дългъ. И не само на думи. Азъ съмъ повтарялъ много пъти отъ тукъ, че въ днешнитѣ сѣдбоносни дни нито ме интересува партийностъ, нито ме интересува личностъ. Интересува ме бѣдещето на държавата. (Ржкоплѣскания)

Стефанъ Радионовъ: Бразо!

Никола Мушановъ: За мене най-важно е каква сѣдба се чертае на отечеството ми въ далечното бѣдеще. И за мене и за по-младитѣ отъ мене, които мислятъ като мене, ще има арена за борби въ бѣдеще, ще можемъ да се боримъ за вътрешното устройство на държавата, ако имаме свободна и независима държава. Азъ бихъ предпочелъ каквото и да е редъ въ бѣдеще, но да бѣде въ свободна и независима България, отколкото поробенъ народъ въ бѣдеще, когато всички ще бѣдемъ роби и никой отъ насъ нѣма да има свободенъ гласъ. (Гласове „Браво!“ Ржкоплѣскания)

Празейки тая уговорка, азъ искамъ да внеса сега малко различие, малкъ дисонансъ въ разискванията, които ставаха до днесъ.

Деянъ Деяновъ: Ха да видимъ!

Никола Мушановъ: То ще е споредъ темперамента — кой какъ ще го тълкува. (Смѣхъ) Ще видимъ! Азъ искамъ да направя тая уговорка. Чини ми се, че има различие, и може би сериозно различие, въ начинитѣ, по които ние разбираме нѣщата.

„Народното представителство е особено доволно, че въ тия тревожни за свѣта дни, чрезъ грижитѣ на правителството, редътъ се запази напълно у насъ.“ Г-да народни представители! Първичната задача на една държава е да създаде редъ и миръ за народа си. И заради туй държавата има полиция, която охранява свободитѣ, войска, която защитава страната срещу вътрешни и външни неприятели, и правосѣдие, което наказва виновниците. И нѣма нищо особено въ похвалата на държавата, че тя изпълнява единъ дългъ, който е дългъ на всѣка държава. При

особена опасностъ, която би се явила, за запазването на реда да се говори, разбирамъ. Ние живѣемъ въ тревожни дни, ние имаме неприятели. Въ сегашнитѣ времена особено, всички воюващи желаятъ крайната победа и употребяватъ всички простени и непростени сѣдства, за да могатъ да разстроятъ противника си вътрешно, защото разстроена една държава вътрешно, поражението вече е готово. Ние живѣемъ въ такива дни, когато бдителността на държавата трѣбва да бѣде по-голѣма, когато желанието за запазването на реда трѣбва да е по-голѣмо. Азъ никога нѣма да направя упрѣкъ на правителството, особено въ сегашнитѣ дни, че то взема необходимитѣ мѣрки, за да предохрани държавата отъ опасности и че взема наказателни мѣрки срещу ония, които сѣ срещу реда въ страната. Ако днесъ искамъ да пледирамъ друга кауза, то не е затуй, че не желая да се взематъ мѣрки срещу вредителитѣ въ страната, или срещу поплъзновенията на чужбина да разстрои българския вътрешенъ фронтъ, а защото искамъ да заставамъ на гледището на българитѣ — на честнитѣ и почтенитѣ, на добритѣ българци, на хората на труда, и защото искамъ да се опредѣли духътъ на вътрешната политика, или спрямо тѣхъ. Външнитѣ и вътрешнитѣ вредители можемъ да ги унищожаваме съ всички законни сѣдства и сили, обаче спрямо народа, спрямо добритѣ граждани на страната, трѣбва да опредѣлимъ другъ духъ на вътрешна политика.

Е, г-да народни представители, духътъ на вътрешната политика не е духъ на едно такова отнасяне къмъ народа, каквото той заслужава. Не е добъръ тоя духъ, шомъ подъ единъ знаменателъ се подвеждатъ всички, и честни и безчестни, а се запазватъ привилегии само на ония, които сѣ управници и които смѣтатъ, че правдата е само за тѣхъ. Духътъ на закона за измѣнение на закона за защита на държавата, който гласува въ последната сесия, парализира всѣка мисль, парализира почти всѣка дейностъ, независимо отъ туй дали гражданитѣ сѣ вредителни елементи или не. Всѣки, който критикува, който казва даже истината на правителството, който показва пороци и недѣли на управлението, се смѣта за врагъ на държавата. Него го наказватъ съ тежки наказания, даже съ най-тежкото, което може да бѣде налагано — смъртъ. Това редъ ли е? Съ тоза ли се запазва редътъ? Нали задачата на правителството е да запази реда? На единъ честенъ и порядъченъ народъ, за какъвто нашиятъ народъ е далъ доказателства, на едни граждани, които сѣ живѣли съ права въ една свободна страна, на единъ народъ, който знае да различава кое е право и кое е престѣпно, нѣма нужда да му се казва, че грижитѣ на правителството сѣ насочени къмъ запазване на реда, защото редътъ е въ съзнанието и въ душигѣ на гражданитѣ. Смутътъ се насажда у гражданитѣ отгоре, когато не се почита честниятъ и почтенитъ човѣкъ, който е отдаденъ на честенъ трудъ и който милѣе за своята сѣдба и за сѣдбата на своята държава.

Деянъ Деяновъ: Кой ще посегне на такъвъ човѣкъ? Никой.

Никола Мушановъ: Четете закона. Нѣма да ви казвамъ примѣри отъ провинцията — за какво се наказватъ хора и за какво се изпращатъ въ лагери. Нѣма да ви чета закона. Не помнете ли, че когато пледирахъ по тоя законъ тукъ, казахъ, че зъ него има крайности, които не се диктуватъ отъ интереситѣ на страната, които не сѣпяватъ народа, които тревожатъ духоветѣ въ страната, които внасятъ смутъ въ душата на народа, който не може да си обясни защо една честна и почтена деятельность се преследва. Вие премахнахте всички партии, всички сдружения — на комунисти, на анархисти и на всички, които не мислятъ като васъ. Но и азъ не мисля като васъ по много въпроси!

Велизаръ Багаровъ: Ама не те хванаха!

Никола Мушановъ: Но, слава Богу, и азъ смѣтамъ, че съмъ толкова родолюбивъ българинъ, колкото васъ. Смѣтамъ, че и азъ съмъ далъ може би нѣщо на тая страна отъ себе си и чрезъ групировката, въ която съмъ се числилъ, въ полза на идеалитѣ, които гонимъ.

Такъвъ е духътъ на закона, който приехте.

По-нататъкъ. Имаме една държава, въ която не се допуска контролъ и никаква критика. Азъ нѣма да ви споменавамъ пакъ думата „конституция“. Знае, че има много зина, които при всѣко нейно поменаване негодуватъ. Тоя старъ катехизисъ не ща да спомнямъ, но искамъ, духътъ на тоя старъ катехизисъ винаги да влита въ васъ, защото въ него има не книга, а духъ. Разбирамъ изключителнитѣ

ремена, разбирам изключителният мърки, които трябва да се вземат, но и тях трябва да вземат по силата на самата конституция — чл. 47. Азъ педирамъ тукъ предъ васъ за минимумъ свободи, най-необходими, най-минимални за нашия народъ. Искамъ да имате вие, да имате и ние контрол надъ управлението, да има критика. Е, г-да народни представители, този не е духътъ сега. Вие тукъ стаза 15 дни дебатирате въ вашия частенъ парламентъ ...

Обаждаат се: А, нѣма такова нѣщо!

Никола Мушановъ: ... — да не казвамъ партиенъ, съ име, защото ме е страхъ, че може да се обидите. Дебатирате въ туй събрание, което мога да го нарека събрание на партия безъ име, събрание на безименна партия, защото ми се чини, че не може да се намѣри едно име, което може да обхване и даде съдържание на всички разновидности и разновидности въ тая политическа групировка, която крепи правителството. Но всетаки вие тамъ критикувахте, а тукъ, въ Народното събрание, азъ не чуехъ критики. Азъ чуехъ действително да се изразяватъ доста мисли, и дълбоки мисли, но мене ми се чини, че се въртѣше все по перваза. Никой не искаше публично тукъ, отъ тая трибуна, въ Народното събрание, кждето се разискватъ народните въпроси, да навдѣзе въ сжщията на въпроситъ, да се изкаже така, както въ частното събрание.

Игнатъ Хайдудовъ: За да се всѣва смутъ въ съзнанието и въ напорението на народа ли?

Никола Мушановъ: Бждете сигурни, че цензурата нѣма да допусне тоя смутъ.

Г-да народни представители! Ще ми позволите да засегна сега единъ въпросъ въ връзка съ жестоката цензура, която прилагате спрямо всѣка мисль, спрямо всѣко убеждение, противно на вашето убеждение.

Предъ васъ азъ тукъ преди месеци казахъ, че въ единъ процесъ, който се води противъ д-ръ Георги Димитровъ за шпионажъ и тероризъмъ, се говори за една полица, подписана отъ покойния мой другаръ Малиновъ и отъ мене. Ние сме били гарантирали на тия, които днесъ сж обвинени като предатели на българския народъ! И тогава казахъ на г-да министритъ на правосъдието и на вътрешнитъ работи: Г-да министри, разследвайте тая работа, за да се види каква е тая полица, за която се говори, защото вие разбирате, че ние не можемъ да бждемъ излагани на единъ шантажъ. И не следъ много време, по една случайностъ, въпросътъ се изясни, и сега азъ ще трябва да ви го изнеса.

Най-напредъ се извършва единъ обискъ. Въ пунктъ 32 на съставения описъ е посочена една полица, която се изнемва отъ дома на г-жа д-ръ Стойчева, тѣща на д-ръ Димитровъ, за 1.000.000 л. — сума, която френската държава ще плати на Коста Тодоровъ, а Малиновъ, Мушановъ и д-ръ Димитровъ гарантиратъ, че френската държава ще изплати тая сума!

Велизаръ Багаровъ: Поржчители сте, значи!

Никола Мушановъ: Азъ тогава ви казахъ, че ако е за гордоство — азъ не мислѣхъ, че нѣкога въ живота си ще стана поржчитель на френската държава.

Сирко Станчевъ: Това е несериозна работа.

Никола Мушановъ: Не е въпросътъ за това, г-нъ Станчевъ. Въпросътъ е другъ. Шантажътъ е много глупавъ, но много подълъ шантажъ, който може да се организира срещу почтени хора. Когато прашатъ дѣлото въ сѣда, на гърба на сжщия описъ се пише, че г-жа Стойчева получава всичкитъ си книжа, които сж й взети при обиска у нея, значи, и полицията по пунктъ 32. Азъ вземамъ телефона и питамъ г-жа Стойчева. Казвамъ й: „Моля Ви се, г-жо, имате ли върната отъ сѣда такава полица?“ Казва: „На менъ донесоха едно кувфарче съ книжа, но какво има вътре, не зная.“ — „Моля Ви се“, казвамъ, „претърсете ги и вижте има ли такава и такава полица.“ Тя ги претърсва и действително намира въпросната полица, която сега е въ мои ръце. Азъ бѣхъ повиканъ като свидетелъ предъ сѣда. Нека да отдамъ почитъ на сѣда, както на г-на председателя, така и на г-на прокурора за това, че тѣ ми дадоха възможностъ тамъ да изясня въпроса. И хората ча правосъдието, макаръ и неполитичи разбираха значението, което има една такава мълва за политическитъ хора въ страната. Даде ми се по една полица редовна, издадена редовно, подписана, написана съ пишуща машина и длъжникъ френското Министерство на външнитъ работи, гарант Малиновъ, Мушановъ и д-ръ Димитровъ.

Деянъ Деяновъ: Ами кой е подписалъ за Франция?

Никола Мушановъ: Никой. Пише: „длъжникъ френското министерство на външнитъ работи“.

Деянъ Деяновъ: Глупаво.

Никола Мушановъ: Г-да! Азъ зная, че е глупаво. Една минута още и ще свърша. Давамъ азъ показанията си и сѣдътъ ги протоколира. Прокурорътъ заявява: „Защото ние считаме, че тоза е единъ пасквилъ, който не заслужава внимание, затова го върнахме пакъ отдето бѣше взетъ.“ Председателятъ на сѣда констатира въ протокола, че тоза действително е единъ пасквилъ, написанъ на една бланка записъ на заповѣдъ съ пишуща машина, безъ да има нѣкакъвъ подписъ.

Друго, което не се знаеше отъ никого, то е, че на гърба на тази полица има написано нѣщо, което е сжществено. Азъ казахъ въ сѣда: това, което е на гърба на полицата, ще трябва да го протоколирате, и сѣдътъ го протоколира. Азъ обяснявамъ, че това е пасквилъ, както го и нарекоха въ сѣда, написанъ на пишуща машина, че това не е вѣроятно, дори единъ глупакъ ще разбере. Но за мене, г-да, бѣше важно това, че отъ свидетелскитъ показания, както се изнесоха въ пресата, остана въ обществото, и дори въ моитъ приятели, впечатление, че има подписана отъ мене полица. На кого — не се съобща. Не се съобща, че френското министерство е длъжникъ, нито се съобща, че ние сме поржчители на Франция, за да остане впечатлението, каточели ние сме поржчители на Коста Тодоровъ. Азъ чакахъ съ нетърпение на другия денъ следъ моя разпитъ да видя протокола на сѣда, даленъ въ вестникитъ, за да може да се разсѣе тази мълва. Но, о чудо! Цензурата не позволява да се даде нито една дума отъ моитъ показания.

Деянъ Деяновъ: Въ вестникитъ имаше дадени доста подробности, и азъ отъ тамъ разбрахъ тоза нѣщо.

Никола Мушановъ: Слушайте какво Ви казвамъ, азъ нѣма да правя грѣшка. Въ пресата на другия денъ се съобща само, че е билъ разпитанъ като свидетелъ Никола Мушановъ, но нито дума не бѣше дадена отъ неговитъ показания. Това вие не знаете, но ще си го спомняте г-да министритъ и г-нъ министъръ-председателятъ. Азъ не можехъ да остана хладнокръвенъ при това положение. Намѣрихъ г-нъ министъръ-председателя и му казахъ: „Г-не министре! Азъ не разбирамъ едно. Азъ не разбирамъ една държава да има интересъ да се позорятъ честни имена, още повече имена на умрѣли. Азъ не смѣтамъ, че държавата има този интересъ. Моля Ви се, наредете да бждатъ пустнати утре сутринта въ пресата показанията, които дадохъ въ сѣда.“ Действително на други денъ тѣ бѣха пустнати и се съобщиха дѣтѣ констатации, направени въ сѣда: едната отъ г-на прокурора, който заяви тържествено, че това е пасквилъ, на който не трябва да се обръща внимание, че това е шантажъ, и другата, отъ страна на сѣда, че това е една бланка, написана на пишуща машина. Не отбелязаха, обаче, че платецъ е френското външно министерство и че ние сме гарант на френската държава.

Но, г-да народни представители, за да завърша и да разберете значението, което отдавамъ азъ на този пасквилъ, ще ви прочета написаното на опакото на тази полица, което азъ фотографирахъ и дадохъ на г-на министъръ-председателя: (Чете)

„Отреченитъ и фатални и доказано некадърни политици Александъръ Малиновъ и Никола Мушановъ сервираха на българската общественостъ единъ таенъ съюзъ съ продажнитъ и отдавна заложени съвѣсти на Коста Тодоровъ и д-ръ Димитровъ. Тѣзи дни подъ печатъ е единъ манифестъ къмъ българския народъ за миръ, свобода на личността и протестъ срещу новия избирателенъ законъ за общинскитъ съвети, подъ който манифестъ ще лежатъ подписитъ на Малиновъ, Мушановъ и д-ръ Димитровъ, вѣроятно и подписътъ на нѣкой социалъ-демократъ. Нека да знаятъ г-да демократитъ и социалъ-демократи, че г-нъ Коста Тодоровъ очаква вече нѣколко месеци да му бжде подписана тази полица, следъ което ще замине за Българъдъ и отъ тамъ за Парижъ и ще се погрижи за нейното осребряване. Будното око.“

Г-да народни представители! На гърба на тоя пасквилъ, на който сж нашитъ подписи като гарант на френската държава, може ли Коста Тодоровъ и д-ръ Димитровъ, които щѣли да правятъ нѣкаква обща акция съ насъ, да напишатъ, че тѣзи некадърни държавници Малиновъ и Мушановъ гласятъ това и това?

Азъ искахъ това, което се констатира отъ сѣда, да се напечата въ вестниците, да се изнесатъ фактите така, както сѣ, предъ българското общество, за да може то да направи своето заключение. Г-да! Ние сме политици. Азъ зная, че въ сегашно време има много злобни и злорадни хора въ страната. Азъ зная, че има много сърдци, които се насладиха отъ това, че още дзана български политики и държавници могатъ да влѣзатъ въ къпа на безчестието.

Азъ съмъ политикъ въ тази страна и искамъ, когато ме позорятъ, да ме позорятъ съ дѣла, но когато съмъ чистъ, никога да не се дава възможностъ отъ една властъ, която трѣбва да пази достоинството и честта на почетните хора, да се шири шантажътъ. И заради туй азъ се зачудихъ. Нима българската общественостъ изисква днесъ, ако има нѣкои честни хора, да ги опетнимъ по този начинъ, да ги униожимъ, да наредимъ имената имъ наедно съ имената на продажниците и подкупниците на чужди държави?

Г-да народни представители! Ние не сме сѣдъ, който ще сѣди, а сме политици, за които мѣлвата постоянно се шири. Но ако искамъ да ме извините за това, което говоря днесъ, то е, че азъ смѣтамъ, че въ сегашните времена имаме най-големъ интересъ отъ истината, имаме най-големъ интересъ въ властта да каже, че тя не може да се откаже да защитава честта на хора като Малиновъ, паметта на когото остава зинаги чиста. И ако сѣдбата ми бѣше отредила и азъ да не живѣя следъ него, тогава може би този шантажъ щѣше да опетни както неговата паметъ, така и моето име.

Деянъ Деяновъ: Никой не може да подозира нито Васъ, нито Александъръ Малинова. Това е несериозна работа.

Никола Мушановъ: Азъ зная, че въ България болшинството сѣ честни хора, но азъ не искамъ да се създаватъ мѣлви и клюки на гърба на хората, когато тѣзи мѣлви и клюки могатъ да бждатъ униожени. Това ми тежи много. И затуй азъ негодувахъ и казахъ: ето цензура, която не знае назначението си. Ето цензура, която не знае, че нейните длѣжности не сѣ да не даде възможностъ да се очисти петното, което се хвърля върху името на честни хора. Но тя го направи, и азъ съжалявамъ, че го направи.

Азъ ще искамъ това, което прочетохъ, да се разгласи, да го знае обществото. Азъ не искамъ тъмнината да даде възможностъ на всѣка клюка да се шири, да се позорятъ честните хора въ страната.

Г-да народни представители! Не само въ това се проявява цензурата. Цензурата пакости на страната, защото поради нея ние не можемъ да упражнимъ никакъвъ контролъ, не можемъ да създаваме обществено мнение, не можемъ да изказваме критики, които сѣ наше легитимно, законно право, дори за ония мѣроприятия, които сѣ необходими за добрия вървѣжъ на работитѣ въ страната. Цензурата днесъ е една спиралка на всѣка проява на свободната мисль, на всѣка свободна критика.

Нима мислите, че ако имаше сериозна контрола отъ печата, отъ общественото мнение, отъ Парламента, нѣмаше много работи да се предотвратятъ? Кой отъ васъ, въ себе си, не ще признае, че единъ ефикасенъ контролъ действително би наложилъ управлението въ по-други пѣтици отъ ония, по които се върви? Ами че това е целта на критиката.

Г-да! Азъ много пѣти съмъ съжалявалъ, когато нѣкой отъ господа министритѣ, когато го критикуватъ, схваща критиката като лична обида. Министърътъ трѣбва да бжде критикуванъ. Една честна и почтена критика винаги е полезна за управлението и за хората. Само на небесата божествата сѣ безгрѣшни. Земяни богове нѣма безгрѣшни. И азъ мисля, че се рони достоинството на единъ министъръ, когато се мѣчи да се охрани чрезъ цензурата, а не иска самъ доблестно да приеме една критика заслужена и честна.

Г-да народни представители! У насъ станаха много събития. Да ви спомна само за моментъ драмскитѣ събития. Нима мислите вие, че при единъ контролъ, при една критика сериозна, ние не бихме наредили по-добре работитѣ въ Бѣломорската областъ? Нима въ тая областъ, българска нѣкогашъ, отъ която бѣха прокудени българитѣ и която бѣ заселена съ чуждъ елементъ, не бѣше нужно да се установи едно стегнато държавно управление отъ изпитани хора, отъ хора съ добра подготовка, подготовка, необходима за всички ония, които всѣкидневно стоятъ на стража тамъ, и полиция и войска, готови за всѣка евентуалностъ? Нима мислите, че ако това бѣше

станало, нѣмаше да даде добъръ резултатъ? Въ България имаме хора способни, имаме хора опитни. Защо не бѣха изпратени такива хора въ тѣзи земи? Нима би било опасно това за страната? Не бихме ли предотвратили тогава всички инциденти, които станаха? Ние се възбихме отъ въодушевението на македонския народъ, който посрещна съ радостъ своя братъ отъ България. И азъ разбихамъ душата на македонца, който посрѣща своя братъ, който му носи свобода, който му носи свѣтлина. Но мислите ли, че отъ деня, когато влѣзоха нашитѣ войски въ Македония, досега това възхищение е останало все на тая висота, не мислите ли, че ние съ нѣкои наши действия не сме го понижили? Вие, които ходихте въ Македония, знаете по-добре отъ мене туй. Азъ не съмъ ходилъ тамъ. Критиката не би спѣнала управлението тамъ, не би била отъ вреда за него. Напротивъ, тя би била отъ много голяма полза за това управление. По този въпросъ е много пѣти говорено, но никой не иска да чува. Каточели нашитѣ поджани, съвети сѣ все за зло, каточели ние не разбираме, че страната ще трѣбва да се пази отъ всички опасности, които висятъ надъ нея отвънъ и отвътре!

Г-да народни представители! Г-нъ Минковъ говори върху една друга тема, която е сѣщо интересна. Въ България има закони, на тѣзи закони ние се осланяме. Обаче има закони, при приложението на които станаха много беззакония. Азъ разбирамъ да се охранява страната отъ вредителните елементи. Азъ не съмъ билъ никога приятел на болшевизма по моя складъ на мисли. Азъ съмъ го смѣталъ за една тирания, както всички тирании, които се упражняватъ върху човѣшката личностъ. Г-да народни представители! Азъ съмъ взималъ по-сериозни мѣрки отъ тѣзи, които вие вземате срещу болшевизма, и съмъ ги вземалъ въ името на една политика. Въ името на една политика въ мое време излѣзоха отъ Народното събрание 32 души, защото защитаваха рускитѣ интереси повече, отколкото интереситѣ на българската държава. Но нека, г-да, погледнемъ всички въ себе си. Не бѣше много отдавна времето, когато държавата, провеждайки своята политика, даде просторъ на болшевишкитѣ издания въ страната, когато нашата политика вървѣше въ съгласие съ политиката на Съветитѣ и Осѣта. Вие знаете много добре, че у насъ се продаваха навредъ и в. „Известия“, и други руски вестници; вие знаете какъ възторжено се приемаха тия вестници, които идваха отъ Русия. А на мене, този опасенъ българинъ, не се даваше — цензурата възпрепятствуваше — да продума въ две думи! Упражни се, г-да, влиянието върху българския духъ, който, знаете, е наклоненъ къмъ русофилство. Вие знаете какъ гледа на Русия народътъ у насъ. Пустнахме малко бента, създаде се у насъ русофилско настроение. Смѣтна се като чели болшевизмътъ не само не е опасенъ за насъ, но каточели ние сме негови приятели. Може-би по политически съображения се допустна това — нѣма да споримъ — но всѣтаки създаде се това морално състояние въ страната. И изведнажъ измѣнение на тази политика, вземане на крuti мѣрки срещу комуниститѣ. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които мислятъ, че нѣма защо да се взематъ предохранителни мѣрки. Но всичко има мѣрка. Азъ познавамъ хора, които днесъ сѣ въ лагеритѣ, хора които не могатъ да бждатъ поведени подъ болшевишки знаменателъ, но които, върпѣки това, сѣ изпратени тамъ. Ние имаме тукъ наши другари, които бѣха касирани, но които сѣ честни хора, и азъ съжалявамъ, че и тѣ днесъ сѣ въ лагеритѣ. Да не споменавамъ имена. Азъ казахъ въ комисията, че има лѣкари, чиновници въ Министерството на народното просвѣщение, за които е правено разследване още въ 1937 г., почтени хора въ съзнанието на всички тѣхни другари, но и тѣ седятъ въ лагеритѣ. Г-да! Полезно ли е да чувствуваме ние, че има невинни хора наказани? Не. Защо тогава седятъ тѣ още? Азъ бѣхъ много дозодень, че г-нъ министърътъ на вътрешнитѣ работи съобщилъ, че ще направи една нова провѣрка, и ако има такива хора, да ги пусне. По-скоро да стане това, защото това положение да продължава не е желателно.

Министъръ Петъръ Габровски: Направена е вече.

Никола Мушановъ: Позволете ми и друго. Азъ казахъ въ комисията и недейте мисли, че съ нѣкаква задна целъ го казвамъ — казвамъ ви го и тукъ чистосърдечно: въ вѣшнитѣ срѣди и дори на министерскитѣ мѣста има хора, които сѣ били комунисти по чисти побуждения, хора, които по една честна еволюция сѣ станали държавници и народни представители. Ако не вървате на мене, вървайте на себе си. Може да има честни хора, които по еволюция на разбиранията имъ могатъ да станатъ много честни, поддържатели на сегашния редъ. Такива недейте ги смѣта за вредители и опасни за държавата.

Г-да! Дори и към ония, от които държавата трябва да се охранява, не трябва да се проявява жестокост. Аз съм един от онези грешници, които съм стоял в затвора 9 месеца за някакви политически въображаеми престъпления, и зная живота на невинните хора в затвора. Не мога да си обясня защо да не може да се допуска на всички интернирани да изпращат по 2-3 отворени картички — разрешават им само по една — за да съобщат на своите близки: „Ние сме здрави, какъ е семейството“, въобще да общуват с семействата си. Защо да не може да им се пращат дрехи и храна, когато полицията може да разгърне и да види какво им се праща, особено днес, когато прехраната е толкова тежка? Защо, г-да, е това? Целта на държавата е да се охранява, целта на държавата не е да проявява жестокости, да създава повече бунт в душите; целта на държавата е да създаде в ония, които са там, съзнание, че интересът на държавата изисква тѣ да са там, че тя не се отнася злосторно към тѣх, а се отнася човешки, доколкото позволяват това отношенията на властта към затворника.

Г-да народни представители! Аз нѣма да се впускам повече, защото виждам, че времето ме притиска. Има, обаче, и други много сериозни въпроси, по които трябва да кажа нѣколко думи.

Въ сѣция пасажъ въ отговора на тронното слово се засѣгатъ два принципа въпроси, за които говориха преждеговорившите, за които и азъ сѣщо така искамъ да кажа нѣколко думи. Каза се: „Особено сме доволни, че, наредъ съ грижѣта за разширение и подобрене на народното образование, правителството взе мѣрки да засили националното и гражданско възпитание на младежта.“ Много хубаво, г-да. Не само днешното управление, а и управленията, изхождащи отъ партиите, въпрѣки различията, които имаха, всички бѣха щедри въ грижѣта си за народното образование въ страната. Нѣма нищо по-добро отъ това да се грижимъ за народното образование, особено въ днешните дни, когато имаме присъединени вече новите земи, които културно, стопански и духовно, изглежда, стоятъ много назадъ отъ насъ. Примѣрътъ отъ тия земи е добъръ за всички ония, които мислѣха, че България не е правила нищо въ 60-годишното си съществуване. Тѣ могатъ, при сравнение, да видятъ какъ България е работила, какъ се е трудила, какъ и въ социалната област, и въ стопанската област, и въ културната област се е издигнала надъ всички балкански страни и днесъ личи между тѣхъ. Ония, които не виждатъ много добре, само сравнението може да ги накара да повѣрватъ. И тѣ повѣрваха, и това е много хубаво.

Но, г-да, за гражданското възпитание се грижатъ всички поколения. Но има гражданско възпитание и гражданско възпитание. И азъ виждамъ тенденциите на онова, което се зове ново, и духа, който то иска да се даде на гражданското възпитание. Действително, г-да народни представители, ние сме въ единъ много сериозенъ конфликтъ: Гражданското възпитание е възпитание на младежта, въ изпълнение граждански длѣжности. А отношенията на гражданина спрямо държавата не са фактически такива, каквито се опредѣлятъ отъ основния ни законъ — конституцията. Всички тия отношения въ нашия политически животъ са съвършено обратни. И ако искате да се вѣдѣте въ новите поколения новъ курсъ на управление, курсътъ на фактическото днешно наше управление, то ще трябва да действувате противъ всички постановления на нашата конституция, противъ гражданствеността, правото на гражданина да управлява държавата си, правото на контролъ, свободата на съвестта, свободата на словото, свободата на сдруженията. Отъ тукъ произлиза единъ конфликтъ. И азъ често пѣти, когато се говори за радетелитѣ на нашето освобождение, когато се споменаватъ имената на Левски и на Ботевъ, искамъ за себе си да разбера дали нѣма смутъ въ душите на всички ония, които претендиратъ да се даде новъ духъ на нашето гражданско възпитание. Ами, г-да народни представители, споменавайки името на тѣзи национални герои, ние не трябва да забравяме, че тѣхниятъ лозунгъ, лозунгътъ на нашитѣ радетели отъ освобождението, бѣше: свобода и независимостъ. Будителитѣ, паметѣта на които ние всички почетохме оня денъ, заедно съ цѣлата младежъ, между които са: Левски, Ботевъ, Любенъ Каравеловъ, Славейковци и др., тѣ са именно създателитѣ на гражданския духъ, съ който живѣха нѣколко поколения подредъ, поколения, които създадоха днешната държава. И въ армията, и въ правосъдието, и въ цѣлата държавна организация витаеше духътъ на нашата конституция. Не бѣше другъ духътъ на тѣзи поколения, които дадоха държавници, които дадоха генерали, които създадоха

духа на народа и проявиха героизмъ и воля, които не бѣха сломени отъ нищо, за да може да се създаде една държава на висотата, на която я виждаме днесъ.

Таско Стоилковъ: Това е историческа истина.

Никола Мушановъ: Г-да, добре е да се грижимъ за гражданското възпитание, но ние сме още въ хаосъ, и този хаосъ още повече ни разлага. Азъ не зная какво възпитание ще дадемъ на младежта, която вижда едни факти, които са съвършено противни на духа на възраждането и на паметѣта на всички ония, които геройски мрѣха за една свободна и независима държава.

Втори принципаленъ въпросъ, г-да, по който ще кажа нѣколко думи, това е въпросътъ за духа на вътрешната политика. Говори се, че новите насоки, които се даватъ на запасното войнство и на професионалните организации, улесняватъ обединението на националните сили. Г-да! Нѣма нищо по-приятно и по-драго, отколкото човѣкъ да констатира, че действително общественитѣ, професионалните и стопанскитѣ животъ се организиратъ. Нѣма нищо по-приятно отъ това да вижда човѣкъ днесъ, че всички професии се организиратъ. Зародишитѣ на тѣзи организации не са нѣщо ново, тѣ се намиратъ въ стария законъ за еснафскитѣ организации. Но новото време има нови задачи, изисква нови решения. Аслѣ новото — това е сдружението. Навредъ вече сдружението е една сила. Сружението на работническото съсловие даде сили на работещитѣ да могатъ да се борятъ и да спечелятъ колективния трудовъ договоръ, равенството на слабия работникъ спрямо силния работодател. Професионалните организации създаватъ дисциплина въ професии, култивиратъ националния духъ. Запасното войнство иска да вдѣхне въ младитѣ поколения обичъ къмъ родината и къмъ дисциплината. Всичко това е добре. Но, г-да, преобладава интересътъ въ професионалните организации. А тамъ, където има интересъ, има най-много борби. Интересътъ е полза на едного, вреда на другото. Само правдата е интересъ на всичкитѣ. А правдата никога не се създаде въ професионална организация. Тамъ се бранятъ само професионални интереси. Понеже професионалните организации са вече една сила въ държавата, по-добре е, вмѣсто тѣ да се опълчватъ срещу държавата, държавата да ги впрегне въ своя служба. Това разбирамъ. Но никога въпроситѣ на социалната правда, на политиката нѣма да се разрешатъ въ тия организации, а ще се разрешатъ въ съзнанието на гражданството, въ съзнанието на човѣка. Прокудете тая мисль отъ насъ, че ще поставите държавния суверенитетъ върху професионалните организации. Това никъде го нѣма, г-да. Въ много грѣшите, ако мислите, че вземате поддъ отъ другаде. Преди нѣколко години видѣхме и такива превземки — казваше се: икономиката предшествува политиката, икономиката ще командва на политиката. Е добре, но нито корпоративните организации въ Италия, нито стопанскитѣ организации въ Германия бѣха организации, които се наложиха на политиката. Напротивъ, политиката се наложи, взе ги въ рѣцетѣ си и ги напѣти въ своя пѣтъ. Това е истината. Ние въ България нѣмаме възприета една политическа доктрина отъ управлението, което да я наложи и да движи тия организации, а напротивъ, искаме, тѣзи организации, разхвърлени насамъ-нататъкъ, да създадатъ силата на държавата, да наложатъ тѣхната сила на силата на властта, на правителството. Това е още една анархия покрай многото анархии, които народътъ констатира въ новия режимъ.

Г-да народни представители! Все тѣй бѣгло азъ искамъ да засегна всичкитѣ въпроси, които се засѣгатъ въ отговора на тронното слово.

Единъ отъ най-големитѣ въпроси, който тежи на днешното управление, това е въпросътъ за снабдяването, за прехраната. Че живѣемъ въ тежки времена, че днесъ не е туй, което бѣше оня денъ — това е аксиома. Че държавата се нагажда вече къмъ новитѣ нужди — и това е вѣрно. И не отъ днесъ, не отъ началото на войната г-да, а отъ дълго време държавата ни започна да се вмѣсва въ стопанския животъ, поради новитѣ условия на международния обмѣнъ и поради затрудненията на вътрешния пазаръ при свободното предлагане и търсене. Създадоха се и Дирекцията за храноизносъ, и твърдитѣ цени на хранитѣ, и контролтѣ върху девизитѣ отъ Народната банка. Всичко това бѣше все вмѣшателство на държавата въ стопанския животъ, поради новитѣ нужди на държавата. Това е вѣрно. Въ този пѣтъ сме и въ този пѣтъ ще вървимъ по-нататъкъ. Ние не сме още въ война, но сме предъ война и трябва да се готвимъ.

Но, г-да, не чувствувате ли нѣщо, което да липсва на тази държава? Още когато се създаваше законътъ за гражданската мобилизация и се смѣташе, че ще се съз-

даде една нова институция, която съ своите органи ще може да обхване по-нашироко стопанския живот и го нареди, имаше известни съмнения. И аз бях между ония, които се съмнявах. Питах се: дали няма да се създадат повече раздори между отделните министерства, понеже не се определят компетентностите, не се определя контролата, не се вижда единство в държавната власт. Страх ме бѣ, че ние създаваме повече конфликти, отколкото да уреждаме живота. Фактите доказаха това. Какви учреждения не създадохме ние? Имаме Дирекция за храноизнос, имаме Дирекция за гражданска мобилизация, имаме Дирекция за експортна търговия, имаме военно интендантство, имаме и две дружества за търговия, за промишленост и не зная какво още. Напоследък се създадоха двама инспектори, които да се занимават с продоволствието на новите земи, друг един, който да се занимава с преселването и т. н., и т. н. Въ всичкото това разнообразие аз не виждам нито единна мисъл, нито единство в действието.

Председател Христо Калфовъ: (Звъни) Привършвайте, г-нѣ Мушановъ!

Никола Мушановъ: Свършвамъ.

Председател Христо Калфовъ: Г-да народни представители, часътъ е 8. За да се продължи заседанието, необходимо е вашето съгласие. Ще гласуваме. Които приематъ да продължимъ заседанието, докато се изкаже г-нѣ Мушановъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Никола Мушановъ: Та, г-да народни представители, ние не можахме да координираме дейността на всички тия служби и заради туй сега страдаме много. И ако не влѣземъ въ правия път, ако не координираме тия служби, ще има да теглимъ още повече.

Г-да народни представители! Кой отъ васъ не е свидетел на анархичността и на несъобразителностъ въ областта на снабдяването? Въ България, земеделска страна, ние ядохме по едно време хлѣбъ съ кукурузъ, което не е беда, и преживѣхме въ София нѣколко критически дни, почти революционни дни въ крайните квартали, защото нѣмахме хлѣбъ. А на другия денъ същото се случи и въ Пловдивъ.

Деянъ Деяновъ: То малко трая.

Никола Мушановъ: Колкото и малко да е траяло, нѣма по-лоши симптоми отъ тия, да виждашъ тълпи, да виждашъ население, което негодува, защото нѣма насѣщия си хлѣбъ. Върху това трѣбва да бидмъ, както върху зеницата на окото си. Малките камъчета прекатурватъ колата. Особено неудовлетворените нужди и потребности на живота сѣ най-лоши светници и най-големи двигатели на всички размирици. Не можа да се уреди прехраната въ нашата земеделска страна! Въ всички села и малки градове има бѣлъ хлѣбъ, въ избобиле, и всички могатъ да се хранятъ тамъ съ бѣлъ хлѣбъ, а въ София сме осъдени да не можемъ да си доставимъ сѣщия хлѣбъ. Това е една неуредица. И докато такива неуредици съществуватъ, положението действително не ще се подобри.

Да оставимъ въпроса за хлѣба. Но какъ стои въпросътъ за сиренето и кашкавала? Навредъ въ провинцията може да имате и сирене, и кашкавалъ, а въ София и въ голѣмите градове ги нѣма. Голѣмите градове въ България представляватъ една десета отъ населението. Какъ може за цѣла България да се нареди, а не може да се нареди за нѣколко голѣми градове? И въ края на краищата да се идва до положението, дето го приказватъ и слагинитѣ, че разваленъ кашкавалъ е даденъ на Чиловъ, за да прави отъ него сапунъ. Не може ли тия неуредици да се премахнатъ?

Може ли цѣлата страна да остане безъ солъ, може ли да остане безъ газъ? И днесъ въ селата нѣма газъ. Какъ искате, г-да, въ тоя народъ долу да се създаде убеждението за властта, че бли и се грижи за неговитѣ интереси, когато тя не е въ състояние да задоволи даже първичните му нужди? Какъ искате тогава спокойствие?

Азъ четохъ преди 3-4 дни — не ща да кажа съ ирония, защото не ми се иска да правя ирония, че Министерството на жѣлѣзницитѣ дава преднина на транспорта на сурови кожи. А пъкъ вчера четохъ, че въ всѣко село, което има надъ 50 къщи, ще трѣбва да се съгласятъ да заколятъ по едно добиче, за да взематъ кожата му да правятъ царвули. Г-да народни представители! Ами какъ може да

оставите народа босъ презъ зимата, да го оставите да отиде да оре босъ? И тогава какъ искате тоя народъ да си създаде добро убеждение за управлението на държавата? Ами ако вие сега колите добитъкъ, за да правите царвули, когато на насъ съ шушони вече ни измръзватъ краката отъ студъ, кога ще бждатъ готови тия царвули? Това управление ли е, това предвидливостъ ли е, и то въ дни, когато искаме да поддържаме духа на народа бодъръ? Ние казваме, че употребяваме всички усилия, за да запазимъ държавата отъ външни врагове, а студа не можемъ да победимъ, нито можемъ да облѣчемъ нашия народъ.

Г-да народни представители! Пакъ казвамъ: нека оптимизмътъ на думитѣ да не прикрива песимизма на душата. Азъ искамъ да съмъ вѣренъ на себе си и да казвамъ онова, което трѣбва да се казва. Това не е вредно, това е полезно.

Иде вториятъ въпросъ, който влѣзува всички. Той е въпросътъ за скѣпотията. Г-да! Скѣпотията расте, постоянно расте. Има такива парадокси у насъ, които човѣкъ мъчно може да си обясни. Държавата взема мѣрки, обаче ги взема само книжно. Така е, напримѣръ, съ нормираната на ценитѣ. Ако имаше нормировка сериозна, скѣпотията у насъ нѣмаше да се шири. Но, г-да, цената на единъ предметъ е единъ сложенъ въпросъ, който не се разрешава само съ туй, че ще кажешъ: нормирамъ цената му. Ценитѣ у насъ зависятъ отъ много фактори. Зависятъ отъ ценитѣ на предметитѣ, които идатъ отъ чужбина, ценитѣ на които сѣ промѣнливи; зависятъ отъ наема на помѣщенията и цената на работната ръка, които се повишаватъ; зависятъ отъ данѣцитѣ, а най-много зависятъ отъ стабилността на парата. Вземаме и други мѣрки, за да не се качватъ ценитѣ. Ограничихме свободата на гражданина да купува. Заповѣдваме: нѣма да купува и да яде месо въ едикон дни. Раздаваме купони на всички, за да се ограничи покупателната способностъ на гражданитѣ, да не купуватъ много богатитѣ, за да има за всички. Такива мѣрки сѣ взети въ всички страни, които се грижатъ за прехраната на населението. Обаче какви резултати има, г-да? Тѣмко като нормирате цената на единъ предметъ, той посѣкѣва два пъти. Тѣмко кажете, че въвеждате купони, за да организирате снабдяването съ даденъ продуктъ, той изчезва отъ пазара. Отвредъ можете всичко да си доставите, само че на по-високи цени. Защо е туй, питамъ азъ. Черната борса днесъ е фактическото положение въ страната. Мене много ми хареса наивността на единъ драгалевчанинъ, който оня денъ, като влѣзълъ въ града и срещналъ единъ стражаръ, попиталъ го: „Г-нѣ стражаръ, искамъ да си купя материали за къщата. Отидохъ въ единъ, два магазина, но не намѣрихъ. Кажете ми, къде се намира черната борса да ида да си купя.“ Въ съзнанието на народа е, че има една черна борса, въ която всичко се намира, макаръ и по-скѣпо, и отива да я дири. И това е така, защото ние не взехме съответните мѣрки, за да може положението действително да се уреди. А това не може да стане при неразборията, която съществува у насъ. Вие искате една система да се въведе само въ два града. Така не може. Другаде ония, които нареждатъ известна система, напримѣръ, да има постоянни цени, вземтъ мѣрки спрямо всички фактори, които могатъ да влияятъ върху промѣняването на ценитѣ. Такива мѣрки се взеха още навремето въ Германия и заради туй днесъ въ Германия всѣки е спокоенъ. Тамъ всѣки има купонъ и знае, че купонътъ ще бжде изплатенъ. А въ България самиятъ фактъ, че купонитѣ не се изплащатъ, създава убеждение въ всѣки гражданинъ, че може да остане безъ прехрана, безъ запаси, и всѣки се стреми да купува. И кѣточе всѣка наредба по снабдяването не подобрява положението, а, напротивъ, създава нѣкакви въ самитѣ граждани поощрения да отидатъ и да нападатъ противникъ, за да могатъ да си наредятъ живота за утрешния денъ.

Това е, г-да, фактическото положение. Нѣма защо да го криемъ. Така стои въпросътъ за скѣпотията. Ние констатирахме скѣпотията и взехме мѣрки, за да можемъ да създадемъ по-сносно положение поне за ония, които получаватъ определенъ доходъ. Ние увеличихме заплатитѣ на чиновницитѣ, увеличихме пенсиитѣ на пенсионеритѣ, увеличихме възнагражденията на работницитѣ, увеличаваме ценитѣ на продуктитѣ, които произвежда селянинътъ, увеличаваме навредъ. Но всичкитѣ тия увеличения, г-да, ставатъ съ даване на книжни пари. Подобренето на заплатитѣ на чиновницитѣ облекчи ли тѣхното положение, и какво е повишението на заплатитѣ спрямо повишената стойностъ на всички продукти? Нима сега съ това по-големо количество книжни пари, които получава чиновникътъ, може да си купи повече предмети, отколкото съ предишната заплатата?

Г-да народни представители! Заплатитѣ на чиновничеството и въобще на трудящитѣ се, когато се качват по стълбата, скъпотиата винаги се качва по асансьора. Това е разликата. Съ увеличението на заплатитѣ скъпотиата не престава, защото заплатитѣ нѣмат това повишение, което има скъпотиата на живота. Заради туй, ако ние вървим по тоя път, ще се движимъ все въ тоя омагьосанъ кръгъ: съ поскъпването на живота — увеличаване на заплатитѣ, а съ увеличаване на заплатитѣ — ще идва ново поскъпване на живота, и ще въртимъ колелото, докато дойде най-големата чума, която може да изтрови всичко — инфлацията. Не бива да фабрикуваме книжни пари, защото ни трѣбватъ, и да ги хвърляме на пазара, защото съ това обезценяваме стойността на паритѣ, съ което пъкъ, отъ друга страна, се увеличава скъпотиата въ живота.

Ето защо идвамъ до въпроса за нашитѣ държавни финанси, за които сѣщо се говори въ тронното слово.

Г-да народни представители! Че положението на министра на финанситѣ въ сегашно време е най-тежко, това е безспорно. Задачата на единъ министъръ на финанситѣ да намѣри приходи за покриване на всички разходи въ такива тежки дни е една много голѣма задача. И азъ не съмъ отъ тѣзи, които ще упрѣкнатъ, наприкладъ, г-на министра на финанситѣ, че той не е работилъ. По-работоспособенъ човѣкъ отъ този министъръ (Сочи министра на финанситѣ) азъ не зная. (Голѣмо оживление, веселост и ржколдскания) А бе, азъ го познавамъ преди васъ, тъй че нѣма що да се учудвате, дето казвамъ това. Това нѣщо е фактъ. Но едно е да е човѣкъ работоспособенъ, да е отдаденъ на работата си, друго е да нареди работитѣ тъй, както трѣбва да бждатъ! (Оживление и смѣхъ). И това е комплиментъ.

Г-да народни представители! Нашиятъ държавенъ бюджетъ постоянно се уголѣмява. Азъ не зная каква ще бжде цифрата на държавния ни бюджетъ тази година, но, както се разбира отъ вестницитѣ, ще надмине 20 милиарда лева. Азъ казвамъ, че бюджетътъ ще бжде голѣмъ, и не може да не бжде голѣмъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Нѣма такова нѣщо. Нейдейте пророкува така.

Нѣкой отъ народнитѣ представители: Дайте рецептата Вие, г-нѣ Мушановъ.

Никола Мушановъ: Рецептата ли? Едно време знаехъ ли какъ казваше опозицията — то не е за сегашнитѣ времена — „Рецептата си ще я дамъ, като седна тамъ“ (Сочи министерската маса. Смѣхъ). Но азъ ви казахъ, че това не се отнася за сегашнитѣ времена. Г-да! Това разнообразие и за мене е твърде полезно, защото малко си отлъгнахъ.

Приходи трѣбва да се дирятъ. Но данъцитѣ у насъ стигнаха до такъвъ размѣръ, че самъ министърътъ на финанситѣ ни казва често, че той не смѣе да ги увеличава повече. А нашата държава въ днешно време може да се подхранва само съ приходи отъ данъци и заеми. Ако данъцитѣ сѣ дошли до такова ниво, че не могатъ повече да се увеличатъ, ще се прибѣгне до заеми. Но заеми ствѣтъ въ сегашно време е почти невъзможно да се сключатъ, и ще трѣбва да се прибѣгне къмъ вътрешни заеми — до нашата спестовност. И наистина министърътъ на финанситѣ вече сключва такъвъ заемъ отъ 3 милиарда лева.

Министъръ Добри Божиловъ: 3 и половина милиарда лева.

Никола Мушановъ: Нека да бждатъ 3 и половина милиарда лева. Нѣма да се сърдя, ако станатъ и 5 милиарда лева. Отъ данъка, съ който сѣ обложени еврейтѣ, не зная колко ще се взематъ. Може да бжде единъ и половина милиарда лева.

Министъръ Добри Божиловъ: И повече.

Никола Мушановъ: Отъ насичане на монети имаме 850 милиона лева. И това е единъ хубавъ келепиръ.

Министъръ Добри Божиловъ: Вие ме надминахте, г-нѣ Мушановъ. Вие имате приходи презъ вашето управление единъ и половина милиарда лева отъ насичане на монети.

Никола Мушановъ: Азъ не зная да сме имали единъ милиардъ.

Министъръ Добри Божиловъ: И при това ни оставихте 3 милиарда лева дефицитъ!

Никола Мушановъ: А-а-а! 3 милиарда! По този въпросъ, г-да, азъ бихъ желалъ да си поговоримъ съ г-нѣ Божиловъ, но запазвамъ си правото за другъ път. Азъ зная, че той е правъ човѣкъ, но сега взе малко да ме съмнява. (Голѣмъ смѣхъ) И да ви кажа защо. Г-нѣ Божиловъ, като управляващъ Народната банка, бѣ съ мене въ Финансовия комитетъ. Ако бѣше ми казалъ това другъ, не бихъ му напомнялъ. Но понеже Вие (къмъ министъръ Божиловъ) участвувахте въ делегацията, азъ Ви се моля да прочетете рапорта до Финансовия комитетъ отъ неговия тукашенъ представителъ, за да видите какво е било последното ни бюджетно упражнеие, презъ 1933/1934 г. Мене ми е чудно, че Вие не сте чели този рапортъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Челъ съмъ го.

Никола Мушановъ: Ако сте го чели, ще знаете, че остана дефицитъ 172 милиона лева, следъ като ние, управлението на блока, заварихме дефицитъ — знаете ли колко?

Министъръ Добри Божиловъ: Не желая да Ви прекъсвамъ.

Никола Мушановъ: Ама какъ не желаете да ме прекъсвате! Следъ като 3 години презъ време на нашето управление финансовата ни политика бѣше постоянно: съкращения, съкращения, съкращения, даже и на разходитѣ за най-належащитѣ нужди на държавата, ние, освенъ дефицита, който заварихме въ 1931 г., около единъ и половина милиардъ лева

Ангелъ Сивиновъ: Бѣхте ли закѣснѣли изплащането на чиновническитѣ заплати?

Никола Мушановъ: Г-да! Оставете сега това. Нека да раздѣляме въпроситѣ. Азъ възразахъ на г-нѣ Божиловъ само това — защото то ме интересува — че рапорта до Финансовия комитетъ при Обществото на народитѣ не го е челъ.

Министъръ Добри Божиловъ: Челъ съмъ го, ще го донеса, ще прочета всичко на Народното събрание. Бждете спокоенъ.

Никола Мушановъ: Но да не повдигаме сега такива въпроси, които ще ни отвлѣкатъ далечъ. Г-да народни представители! Не зная защо сегашнитѣ министри сѣ много чувствителни. (Веселостъ) Азъ искахъ да кажа само това, че една частъ отъ приходитѣ, които имаме, сѣ и отъ насичане на монети. Това е фактъ, който нѣмаше защо да възбужда раздражение.

Деянъ Деяновъ: По фактитѣ г-нѣ Божиловъ е много силенъ, не може да се мѣрите съ него. Той е много паметенъ.

Никола Мушановъ: И този въпросъ да оставимъ за другъ път, защото мене днесъ не ме интересуватъ толкова полемикитѣ. Ако е за полемика, моятъ характеръ и темпераментъ сѣ само за полемика, макаръ че съмъ вече на 70 години! (Веселостъ)

Сирко Станчевъ: Между насъ казано!

Никола Мушановъ: Не е време сега за полемика. — Та, г-да народни представители, азъ искахъ да посоча на тежкото положение, въ което се намиратъ нашитѣ финанси. И ми се чини, че самиятъ министъръ на финанситѣ ще ви говори по този въпросъ. Действително разходитѣ сѣ грамадни и една частъ отъ тѣхъ сѣ причинени наистина отъ положението, въ което се намираме днесъ. Но азъ искамъ да повдигна другъ единъ въпросъ, който г-нѣ министърътъ на финанситѣ ще трѣбва да обясни, защото въ единъ отъ днешнитѣ вестници четохъ уводна статия отъ единъ нашъ колега тукъ, че нѣмало нищо заплашително въ банкотното обращение въ страната, което върви къмъ 15 милиарда лева.

Министъръ Добри Божиловъ: Това не е вѣрно.

Никола Мушановъ: Върви къмъ толкова. Това положение трѣбва да стресне всѣкиго. Трѣбва да се разбере,

дали тази инфлация се диктува от разширения стопански живот на страната, от вътрешния обмън, или това е инфлация, която подхранва нуждите на държавата.

Министър Добри Божилов: Най-напред няма инфлация.

Никола Мушанов: Това е един много интересен въпрос, по който аз искам отговор, и съм убеден, че г-н министърът на финансите ще отговори. Искам да свържа този въпрос с това, което е казал г-н министърът на финансите, което се казва и в отговора на тронното слово — че той ще държи здраво да няма инфлация. Защото ако, не дай Боже, изпуснем там, тогава, според мене, положението ще бъде непоправимо. Защо? Г-да! Аз имам спомени все от тежки и тъжни години, спомени от миналото, и моята опитност ме кара да се страхувам за бъдещето.

Нъкой от народните представители: Повече оптимизъм, г-н Мушанов.

Никола Мушанов: Повече оптимизъм, когато е заслужен и когато е наместо! Но не ша оптимизмът да покрива песимизма в душата ми.

Ангел Сивинов: Стефан Стефанов го е научил!

Никола Мушанов: Г-да народни представители! Сега се изземват храните на населението. Аз съм убеден, че българското население драговошно ще даде храните си, то чувствава, че се налагат ограничения, че трябва да се правят жертви в полза на държавата ни. Сега ми казаха, че напоследък вече сж тръгнали да описват храните у населението, като оставят на човек по 600 грама жито и 300 грама царевица, значи, пак 900 грама. Нуждите на държавата изискват това, и може да се направи.

Но, г-да, по моите схващания, никога не трябва да искате, селянинът да остане без всякаква резерва жито. Здравият инстинкт на българския селянин и неговият дългът опит сж го научили, додето не види новата реколта, да не си изпраздва хамбара. И тази мъдрост е доbita от въкове.

Стамо Колчев: Това е за нормални години.

Никола Мушанов: Това е за нормални години, ама не дай Боже окончателно да се изпразнят хамбарите на българските селяни и да дойдем до такова нещастие, въ каквото бѣхме изпаднали въ 1918 г., когато аз, като министър на вътрешните работи, съм ходил да изземвам житото на жители от Герловско, за да пренасяме жито от Карнобатска околия, или както бѣше малко по-късно, когато трѣбваше да изваждаме златото от Българската народна банка, за да купуваме от американците брашно. Тогава имаше откъде да вземем брашно, защото можеше да дойде през океаните. Но аз питам: какво можем да направим при една недобра реколта сега, когато от никъде не можем да вземем храни? Ето защо моята мисъл е, че трѣбва да бѣдем предвидливи и бдителни. И заради туй аз правя тѣзи бележки.

Г-да народни представители! Толкова по въпросите, които засегнах. Засегнах ги бѣгло, за да завърша, защото ще имаме случай по отделните въпроси, които ще разгледаме въ връзка с разни законопроекти тук, да се изкажем.

Г-да народни представители! Аз съм от хората, които искат да върват, дълбоко да върват, че зарята, която ни озари за трети път с присъединяването на нашите поробени земи към отечеството, ще грѣе вѣчно, няма да угасне, както угаснаха двете по-рано. Съ тази надежда живѣя, защото и аз там виждам свѣтлото бѣдеше на България.

Но, г-да, мене ми се иска да употребим всички усилия, за да можем да устроим нашия вътрешен ред и да бѣдем по-готови за всички изненади и за всички евентуалности.

Ангел Сивинов: Това се прави.

Никола Мушанов: Няма добро управление въ страна, кѣдето няма отговорност. Най-малко пък ще има добро управление там, кѣдето общественото мнение е свършено заглушено и кѣдето действително сж отнети всички срѣдства, чрез които може да се търси отговорност. Политическата отговорност на управниците, г-да, не е престѣпление. Политическата отговорност тѣкмо е

предохранение от престѣпление и от наказателна санкция. Всѣки човек може да грѣши. Политическата отговорност има този смисъл, че един министър отговаря за управлението си, не за престѣпление, а за небрежност, за неумение, за ненавременност. Бламиранъ, той трѣбва да напусне мѣстото си, за да се даде урок на всѣки, който го замѣства, че не трѣбва да грѣши, че трѣбва да бди и да влага разумъ въ всичките свои действия; иначе той ще има участъта на предшественика си. Това е политическата отговорност. Има дни, като сегашните, въ които ясно трѣбва да се каже това.

Аз не съм от тѣзи господа, които мислят, че всички въ България сме некадърни, че, каквото и да правим, не можем се уреди по-добре, че ще управляваме все съ недѣзи. Г-да! Няма по-голяма опасност за един народ, отколкото когато той самият се победи, когато поражението завладѣе душата му, когато той смѣта, че въ неговата срѣда няма по-способни и по-достойни, които могат да наредят работите, ако тѣ върват въ дошѣ път. Ако ние действително сме дошли до това състояние, тогава България наистина е заразена от поражение. Тогава за какво велико, за какви граници говорим, когато нѣмаме въ себе си, въ душата си вѣрата, че можем да поддържаме една здрава, една цвѣтуща държава!

Г-да народни представители! Ако имаше слѣпци, аз бих отдалъ това на тѣхната слѣпота, на тѣхния природен недѣгъ. Тежко и горко на тази страна, кѣдето има само слѣпци. Но, г-да, аз виждам хора, които виждат, които сж загрижени. Чувамъ това, което става въ частните ви заседания горе. Виждам една загриженост въ всички ви. Тази загриженост трѣбва да се прояви и тук. Няма запис управлението да смѣта, че критиките сж нѣщо обидно. Аз съм убеден, че и управниците иматъ съзнанието, че работите не върват. Ние трѣбва да събудимъ въ народа духъ, духъ на критика, съзнание, че сж граждани на тази страна, духъ на самопожертвуване и здрава воля. Ако унищожимъ тия добродетели, ние унищожаваме клоновете, на които стоимъ. Не е идеалъ на страна, г-да, да се залъгваме от една покривка, че има ред и народно добруване, когато отдолу под нея бушува негодование и бунт. Това може да задоволи хората, които искат да се задоволяват от привидностите. Днес времената изискват не туй; днес условията на живота, времената изискват да видимъ злото право въ очите и всички да се врегнемъ за неговото отстранение. Никакво малодушие днес не може да извини този, който държи за изпълнението на своя върховен национален дългъ. Недейте да се уповавате на илюзията, че има нова генерация, която ще вземе днес на плещите си разрешението на голѣмите проблеми. Младата генерация е бѣдешето. Младата генерация не може да я създадете въ тревожни дни въ 5-10 години. Младата генерация ще има да внесе нѣщо ново. Обаче, г-да, не върху нейните сили въ днешния моментъ ще трѣбва да се опре една държава и да разрешава всички сложни проблеми. Българската държава ще я изнесатъ днес на плещите си настоящите генерации. Ония, които сж от миналото, сж от настоящето. Ентусиазмът може да послужи на младите. Но опитът и знанията на старите, настоящето особено, ще трѣбва да бѣде силата на българската държава, това настояще, което изнесе на гърба си всички тежки дни, които изживѣхме.

А за бѣдешето? Г-да народни представители! Никой не е въ състояние от днес да опредѣли калѣна на утрешния свѣтовен редъ. Въ огъня, който гори около цѣлия свѣтъ, ще има да изгорятъ много разбираня и схващания на днешното време. Кръвта, която се лѣе повсички свѣтовни океани, морета и чукари, ще обагри съ нова багра утрешния духъ и утрешните институции. Утрешният редъ на свѣта ще се изработва, и майсторътъ му ще бѣде човекътъ следъ войната. Кой е той?

Таско Стоилков: Хиксъ.

Никола Мушанов: Той е Хиксъ, но той е онзи човекъ, който е страдалъ, който е търпѣлъ лишения, който е проливалъ кръвта си. Утрешниятъ денъ ще бѣде новъ. Той иде. Аз го виждамъ, но не мога да го подскажа. Обаче отъ това, което става днесъ, аз виждамъ, че калѣпътъ постепенно-постепенно се строи. Въ него ще се отлѣе единъ новъ редъ, съ повече международна правда, съ повече социална и стопанска правда. Няма богатиятъ да има привилегията на всички разкоши, а бедниятъ да страда. Една социална правда ще подравни социалните условия на живота. Ще има една стопанска правда, въ която няма да има привилегировани хора или народи,

които ще разполагатъ съ свѣтовнитѣ богатства, а други да мизерствуватъ. Но ще има, г-да народни представители, и онова, което нѣма да се изличи отъ земята — почитѣта къмъ човѣшката личностъ и зачитането на човѣшкитѣ свободи. Отъ всичкия този материалъ азъ виждамъ, че ще се построи утрешниятъ новъ свѣтъ. Затуй нека оставимъ всички амбиции да смѣтаме, че ще закъснѣемъ, ако не наредимъ по новъ калѣпъ България, за да я спасимъ отъ всички утрешни опасности. Това сѣмъ илюзии, г-да. Но съ илюзии днесъ не се живѣе. Нека оставимъ думитѣ за друго време. Днешниятъ день иска дѣла и само къмъ дѣла трѣбва да се стремимъ — дѣла, които биха могли да подобрятъ днешното ни положение и да осигурятъ живота ни въ сегашния свѣтовенъ конфликтъ за утрешния день. Азъ моля правителството да се стреми къмъ такива дѣла. И само въ такива дѣла азъ смѣтамъ, че стои залогътъ за нашето свѣтло бъдеще. (Ржколѣскания)

Председателъ Христо Калфовъ: Г-да народни представители! За идното заседание, въ вторникъ, 15 ч., въ съгласие съ правителството, предлагамъ следния дневенъ редъ:

Одобрение на предложенията:

1. За одобрение IX постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 24 октомврий 1941 г., протоколъ № 176 — относно гората „Ходжа Юртъ“ въ землището на с. Приморско, Бургаска околия.

2. За одобрение VII постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 22 октомврий 1941 г., протоколъ № 175 — относно приемането временно на държавна служба чужди поданици специалисти по ведомството на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти.

3. Първо четне проектоотговора на тронното слово (Продължение на разискванията).

Първо четене на законопроектитѣ:

4. За уреждане пашата на козитѣ въ отреденитѣ за предметъ на горското стопанство земи.

5. За разрешаване на министра на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ да поеме задължение за нуждитѣ на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата, въ размѣръ на 2.700.000.000 л., платими за повече отъ 3 бюджетни години.

6. За измѣнение и допълнение бюджета на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти за 1941 бюджетна година.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 30 м.)

Председателъ: **ХРИСТО КАЛФОВЪ**

Секретари: { **НИКОЛАЙ СУЛТАНОВЪ**
СТЕФАНЪ БАГРИЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **ДОНЧО ДУКОВЪ**